ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ- ಒಂದೂವರೆ ಶತಮಾನದ ಪಯಣ

1850 ರಿಂದ 2000

- ಅಪರ್ಣಾ ಬಸು

(ಭಾರತಿ ರೇ ಅವರಿಂದ (ಸಂಪಾದಕರು), ಭಾರತದ ಮಹಿಳೆಯರು: ವಸಾಹತು ಮತ್ತು ವಸಾಹತೋತ್ತರ ಕಾಲ

(ನವದೆಹಲಿ: ನಾಗರಿಕತೆ ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರ, 2005): 183-207)

ಭಾಗ-1

1820-1850

ನನ್ನ ಮುತ್ತಜ್ಜಿ ಪಾರ್ವತಿ ಕನ್ವರ್ ಅವರು 1828ರಲ್ಲಿ ಸೂರತ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಮದುವೆಯಾದಾಗ ಇನ್ನೂ ಐದು ವರ್ಷ. ಅವರೆಂದೂ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅದೇನು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ, ಗುಜರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯ ವಿವಾಹ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು-ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಅವಿವಾಹಿತ ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಅಪರೂಪವಾಗಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗಂತೂ ಕಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಅನಗತ್ಯ, ಅಪಾಯಕಾರಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಿರೋಧಿ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಧೋರಣೆ ಬಲವಾಗಿ, ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಲಿಯಂ ಆಡಮ್ ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸಿದ ವರದಿ (1836)ಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ; "ಈ ನತದೃಷ್ಟ ವರ್ಗ ಇದಕ್ಕಿಂತ ನಿಕೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಇಲ್ಲ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇದು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ." ಅವರು ಮುಂದುವರಿದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ: "ಬಹುತೇಕ ಹಿಂದೂ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನಲಾದ ಒಂದು ಬಲವಾದ ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಏನೆಂದರೆ ಒಂದು ಹುಡುಗಿ ಬರೆಯಲು ಮತ್ತು ಓದಲು ಕಲಿತುಬಿಟ್ಟರೆ ಆಕೆ ಮದುವೆಯಾದ ತಕ್ಷಣ ವಿಧವೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬುದು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಪುರುಷರು ಯಾವತ್ತೂ ಇದನ್ನು ತಡೆಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ."[1] ಹೆಣ್ಣು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೆ ಆಕೆ ಪಿತೂರಿ ನಡೆಸಲು ನಾವೇ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಯ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಎರಡೂ ಸಮುದಾಯದ ಜನರಲ್ಲಿ ಇತ್ತು ಎನ್ನುವ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಭಾವ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಅವರ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಕಳಂಕ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಯವೂ ಇತ್ತು. ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಹೆಣ್ಣುಮಗು ಅಶಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಪಾಲಕರೇ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಗಂಡನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಲು ಯುರೋಪ್ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಮಿತಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು 1852ರಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೆಯ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ಸರ್ ಸ್ಕೈನ್ ಪೆರ್ರಿ ಅವರು ಸಲಹೆ

---

[1] *¸ÉÖÃmï D¥sï JdÄPÉÃ±À£ï E£ï ¨ÉAUÁ¯ï*- qÀ§ÄèöåöDqÀªÀiï CªÀgÀ JgÀqÀ£ÉÃ ªÀgÀ¢, gÁd±Á», 1836ªÀÄgÀÄ ªÀÄÄzÀæt-eÉÆÃ¸É¥sï ¢¨ÉÆÃ£Á (¸ÀA¥ÁzÀPÀ), *M£ï nÃZÀgï M£ï ¸ÀÆÌ¯ï*, zÉºÀ°: ©©èAiÀiÁ EA¥ÉPïì ¥ÉæöÊªÉÃmï °., 1983, ¥ÀÄl.91.

ಮಾಡಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ತೀವ್ರ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಗಂಡನನ್ನು ಗುಲಾಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಅಪಾಯವಿದೆ ಎಂಬ ಭಯ ಅನೇಕರನ್ನು ಕಾಡಿತು. "ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದೇ ಹೋದರೆ ಅವರು ಗಂಡಂದಿರನ್ನು ಕೋರ್ಟ್ಗೆ ಎಳೆದು ನ್ಯಾಯ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ತಾವು ಕಲಿತ ಪ್ರತಿಭೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೋರ್ಟ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ," ಎಂದು ಚಬುಕ್ ಪತ್ರಿಕೆಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದಿತ್ತು. ಕುಚೋದ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಪಾದಕರು ತೀರ್ಪಿನ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆಂದು ತಮ್ಮ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದರು; ಬದ್ಧ ಹಗೆತನದ, ಅಸ್ವಸ್ಥ ಮನಸ್ಸಿನ ಸರ್ ಎರ್ಸ್ಕೈನ್ ಅವರಿಗೆ, ತಮ್ಮ ಪೀಠದ ಮುಂದೆ 'ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಶಕ್ತಿ' ಎಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಹೊಡೆಯುವ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಒಬ್ಬ ನತದೃಷ್ಟ ಪತಿ ಹಾಜರಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿದೆ.[2]

ತನ್ನ ಪಾವಿತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಋಜುತ್ವ ಗುಣದಿಂದ ತನ್ನ ಪತಿ ಮತ್ತು ಕುಟುಂಬವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಇಡೀ ಮನೆಯನ್ನು ಸಂಭಾಳಿಸುವುದು ಮಹಿಳೆಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮಹಿಳೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ 'ಸಮಾಜ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಲಿದೆ' ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯೇ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಲು ಆರಂಭಿಸಿದರೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಪತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅವರಿಗೆ ಅಸಂತೃಪ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬ ಆತಂಕವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. "ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆಯ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ ಆಕೆಯ ಪಾದಕ್ಕಿಂತ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯಬಾರದು. ತನ್ನ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಆಕೆಗಿರುವ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಾನ" ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. "ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಹಿಳೆ ಮನೆಯನ್ನೇ ತೊರೆದು ಹೋಗಲು ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಂತೆ," ಎಂದು ಬಾಲಗಂಗಾಧರ ತಿಲಕ್ ಅವರೂ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.[3]

ಮಹಿಳೆಗೆ ಪರ್ದಾ ತೊಡಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಜನರಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ದೂರವಿಡುವುದು ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗುಜರಾತ್‌ನ ನಗರಾ ಸಮುದಾಯದ ಪಾರ್ವತಿ ಕನ್ವರ್ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅದು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಿಳೆಗೆ ಪರ್ದಾ ತೊಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿದ್ದುದು ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಕುಲೀನ ಜಾತಿಯ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗದೇ ಇರಲು ಇದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಾದರೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಆರ್ಥಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣು ಮಗುವಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಆರ್ಥಿಕ ಲಾಭ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗೃಹಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಿರಿಸಲಾಯಿತು. ಶಾಲಾ ಶುಲ್ಕ, ಇತರ ಪರಿಕರಗಳ ವೆಚ್ಚ ಮುಂತಾದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಖರ್ಚುಗಳು ಮತ್ತು ಇದರ ಜೊತೆಗೇ ಗೃಹಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೊಬ್ಬಳ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಕೊರತೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಷೇಧಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಅಡೆತಡೆಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿರುದ್ಧವಿದ್ದ ಈ ಪೂರ್ವಗ್ರಹದ ಪರಿಣಾಮ ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬರಿಸಾಲ್‌ನ ಸೌದಾಮಿನಿ ರಾಯ್ ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವವೇ ತಕ್ಕ ಉದಾಹರಣೆ.

---

[2] Dgï.¦.ªÀÄ¸Á¤, *zÁzÁ¨sÁAiÀiï £ÀªÀgÉÆÃf,* ®AqÀ£ï, 1939, ¥ÀÄl.46-47.

[3] PÉÃ¸Àj, 28.9.1887 & 25.10.1887.

ಚಿಕ್ಕವಳಿರುವಾಗ ಆಕೆಯನ್ನು ಆಕೆಯ ಸಹೋದರರ ಜತೆ ಗ್ರಾಮದ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಕೆಲಕಾಲ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಕರು ಆಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನವನ್ನೇನೂ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸೌದಾಮಿನಿ ಕುಶಾಗ್ರಮತಿ. ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಪಾಠಗಳನ್ನೇ ಬಹುಬೇಗ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು. ಆ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಕ ಇದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಕೆ ಬಹಳ ದೂರ ಕ್ರಮಿಸಿಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಶಿಕ್ಷಕ ಆಕೆ ಬರೆದಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಾಕ್ಕಾದರು. ಅದು ಆಕೆಯ ಗ್ರಹಿಕೆಯ, ಪ್ರಗತಿಯ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ಇನ್ನಿಲ್ಲದ ಸಿಟ್ಟು ಬಂತು, "ಮಹಿಳೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದೇ ಘನಘೋರ ಪಾಪ ಮಾಡಿದಂತೆ. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ದಾರಿ. ಆಕೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇ ಆದರೆ ವಿಧವೆಯಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈಗಿನಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಪಾಠಶಾಲೆಯಿಂದ ಹೊರಡು. ಮತ್ತೆಂದೂ ಈ ಕಡೆ ಬಾರದಿರು," ಎಂದು ತಾಕೀತು ಮಾಡಿದರು.

ಹಾಗಾಗಿ 1820 ಮತ್ತು 1830ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೆ, ಮದರಾಸ್ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೈಗೊಂಡ ದೇಶೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಕುರಿತ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಅಂಶಗಳು ಅಚ್ಚರಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂಥದ್ದೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಲಿಕೆಯೂ ಸೇರಿದಂತೆ ದೇಶೀಯ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಶಾಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ದೂರವೇ ಉಳಿದಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮರೇನೂ ಹೊರತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.[4]

ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. "ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ" ಕುಟುಂಬಗಳ ಮಹಿಳೆಯರು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಜಮೀನ್ದಾರರು, ನಾಯಕಸಾನಿಯರು ಮತ್ತು 16ನೇ ಶತಮಾನದ ವೈಷ್ಣವ ಸಂತ ಶ್ರೀ ಚೈತನ್ಯ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದ ವೈಷ್ಣವ ಮಹಿಳೆಯರು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದರು ಎಂದು ಆಡಮ್ ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದ ಗೌರಿ ವೈಷ್ಣವಿ ಎಂಬುವರು ದ್ವಾರಕನಾಥ ಠಾಕೂರ್ ಕುಟುಂಬದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈಷ್ಣವಿ ಸಮುದಾಯದವರೇ ಆದ ರಾಜಾ ರಾಧಾಕಾಂತ ದೇಬ್ ಅವರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವೈಷ್ಣವಿಯರು ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಶ್ರೀಮಂತ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ ಮತ್ತು ಪುರಾಣದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಬಂಗಾಳದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರಾದ ಪ್ಯಾರೀಚಂದ್ ಮಿತ್ರಾ ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕೃತಿಯ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ; "ನಾನು ಜನಿಸಿದ್ದು 1814ರಲ್ಲಿ. ನಾನಿನ್ನೂ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿ, ಅಮ್ಮ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕಮ್ಮಂದಿರು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಬೆಂಗಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗೆಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ,"[5] ಇದೇ ರೀತಿ ಸಿರಿವಂತ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಉಸ್ತನೀಗಳನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಉಸ್ತನೀಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೌಲ್ವಿಗಳ ಪತ್ನಿ ಅಥವಾ ವಿಧವೆಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ಮನೆಗಳಿಗೇ ಬಂದು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಕುರಾನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾರ್ವತಿ ಕನ್ವರ್ ಅವರ ತಾಯಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಕೆಗೆ ಓದಲು-ಬರೆಯಲು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ.

---

[4] Dgï.«. ¥ÀgÀÄ¯ÉÃPÀgï, *¸ÀªÉÃð D¥sï EArf£À¸ï JdÄPÉÃ±À£ï E£ï zÀ ¥Áæ«£ïì D¥sï ¨ÁA¨É,* 1820-30, ¨ÁA¨É, 1951. *¸ÀªÉÃð D¥sï EArf£À¸ï JdÄPÉÃ±À£ï E£ï ¢ ªÀÄzÁæ¸ï ¥Éæ¹qÉ¤ì,* 1822-26, ªÀÄgÀÄªÀÄÄzÀæt-zsÀªÀÄð¥Á¯ï (¸ÀA). *zÀ §Æåün¥sÀÄ¯ï næÃ,* £ÀªÀzÉºÀ°, ©©èAiÀiÁ EA¥ÉPïì ¥ÉæöÊ.°., 1983.

[5] PÁ½zÁ¸ï £ÁUï (¸ÀA.), *¨ÉxÀÆ£ï PÁ¯ÉÃeï ªÀÄvÀÄÛ ¸ÀÆÌ¯ï, ±ÀvÀªÀiÁ£ÉÆÃvÀìªÀ ¸ÀA¥ÀÄl*, 1849-1949, PÀ®ìvÁÛ, ¸ÀgÀ¸Àéw ¥Éæ¸ï, 1950, ¥ÀÄ.2.

ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ್ ಠಾಕೂರ್ ಅವರ ಅತ್ತೆ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕ ಬರಹಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಮಹಿಳೆಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ನಿಜವಾಗಿತ್ತು. ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿನ ಬುರ್ಖಾಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸರ್ ಸಯ್ಯದ್ ಅಹಮದ್ ಖಾನ್ ಅವರ ತಾಯಿ ಅಜೀಜುನ್ನೀಸಾ ಬೇಗಂ (1780-1857)ಅವರಿಗೆ ಅರೇಬಿಕ್ ಮತ್ತು ಪರ್ಷಿಯನ್ ಭಾಷೆಗಳ ಅರಿವಿತ್ತು.[6]

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲದರ ನಡುವೆಯೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಓದು ಮತ್ತು ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುವುದು ಎಂದೂ ಸುಲಭವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತೀಚಿನ, ಅಂದರೆ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮಹಿಳೆಯರ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಕಲಿಯಲು ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ತೀವ್ರವಾದ ತುಡಿತ ಇದ್ದೇ ಇತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ 1809ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ರಸಸುಂದರಿ ದೇವಿ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಹನ್ನೆರಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವರು ಮನೆಕೆಲಸದ ನಡುವೆ ಬಿಡುವು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲ ಸಮಯವನ್ನಾದರೂ ಕಲಿಕೆಗೆ ಮೀಸಲಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಕೆ ಹೀಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ; "ಕೆಲ ವರ್ಷ ಕಳೆದ ಬಳಿಕ ಸರಿಯಾಗಿ ಓದುವುದನ್ನು ಕಲಿಯುವ ಮಹದಾಸೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬಲಿತುಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನಾನೇ ಸಿಟ್ಟಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಓದುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ... ಕಲಿಯುವ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಜನ ಅತ್ಯಂತ ಕೀಳಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ತುಂಡು ಕಾಗದ ಕಂಡರೂ ಸಾಕು ವಯಸ್ಸಾದ ಹೆಂಗಸರು ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೆಲ್ಲ ಏನೇ ಆಗಲಿ ನನಗೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ."[7]

ರಸಸುಂದರಿ ದೇವಿ ಅವರು ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರತಿರೋಧಗಳು ಮತ್ತು ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಓದುವುದನ್ನು, ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಕಲಿತರು ಮತ್ತು ಕೊನೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಅನುಭವಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿಟ್ಟರು. ಪಾರ್ವತಿ ಕನ್ವರ್ ಅವರ ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲೇ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರಂಭ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತ್ತು. 1813ರ ಸನ್ನದು ಕಾಯ್ದೆಯ ಬಳಿಕ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯಿಂದ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿಗಳು ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದರು. ಈ ಮಿಷನರಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟರು ಎಂಬುದನ್ನು ಪತ್ತೆ ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅರಿವಾಗಿತ್ತು. 1818ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದ ಚಿನ್‌ಸುರಾದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಲಂಡನ್ ಮಿಷನರಿ ಸೊಸೈಟಿ (ಎಲ್‌ಎಂಎಸ್)ಯ ರಾಬರ್ಟ್ ಮೇ ಅವರೇ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗರು ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸರಿಸುಮಾರು ಇದೇ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಲ್‌ಎಂಎಸ್ ಮಿಷನರಿಯೊಬ್ಬರ ಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಟ್ರಾವೆಲರ್ ಎಂಬವರು ಮದ್ರಾಸ್‌ನ ವೆಪ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಯುರೇಷಿಯನ್ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಟಕುವಂತಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸೆರಾಂಪುರ್, ಕಾರೇ, ಮಾರ್ಷ್ಮನ್ ಮತ್ತು ವಾರ್ಡ್ನಲ್ಲಿರುವ ಬಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಮಿಷಿನರಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ದೃಢ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ 1819ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಬಾಲಕಿಯರ ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಹಲವಾರು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಹಿಳೆಯರ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆಯುವ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ರೂಪ ಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಶುರುವಾಗಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲಿಂದ.[8] ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಕನ್ಸರ್ವೇಟಿವ್ ಸೆಕ್ಷನ್‌ನ ನಾಯಕರಾದ ರಾಜಾ ರಾಧಾಕಾಂತ ದೇಬ್ ಈ

---

6 UÉÊ¯ï «Ä£Ë¯ï, *±ÉqÀÆå¯ïØ ¸ÁÌ®gïì: «ªÉÄ£ïì JdÄPÉÃ±À£ï DåAqï ªÀÄÄ¹èA ¸ÉÆÃ²AiÀÄ¯ï j¥sÁªÀiïð E£ï PÉÆ¯ÉÆÃ¤AiÀÄ¯ï EArAiÀiÁ,* zÉºÀ°, DPïì¥sÀqïð AiÀÄÆ¤ªÀ¹ðn ¥Éæ¸ï, 1998, ¥ÀÄ.18.

7 gÀ¸À¸ÀÄAzÀj zÉÃ«, *CªÀÄgï fÃ§£ï,* £ÀgÉÃ±ÀÑAzÀæ d£Á ªÀÄvÀÄÛ EvÀgÀgÀÄ (¸ÀA¥ÁzÀPÀgÀÄ), *DvÀäPÀxÁ, ¸ÀA¥ÀÄl-1,* PÀ®ÌvÁÛ, C£À£Àå ¥ÀæPÁ±À£À, 1981.

8 C¥ÀuÁð §¸ÀÄ, 'ªÉÄÃj Då£ï PÀÆPï lÄ ªÀÄzÀgï vÉgÉ¸Á: Qæ²ÑAiÀÄ£ï «ÄµÀ£Àj «ªÉÄ£ï DåAqï EArAiÀÄ£ï gÉ¸Áà£ïì' - ¦üAiÉÆÃ£Á ¨ÉÆ«Ã ªÀÄvÀÄÛ EvÀgÀgÀÄ -¸ÀA. *«ªÉÄ£ï «ÄµÀ£ïì: ¥Á¸ïÖ DåAqï ¥Éæ¸ÉAmï,* DPïì¥sÀqïð, §Uïð, 1993. ¥ÀÄ.192.

ಸೊಸೈಟಿಯ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಬಳಿಕ ಸೆರಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮಹಿಳಾ ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ, ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಶಿಕ್ಷಕರೊಬ್ಬರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ತರಗತಿಯ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಚಾಪೆಯನ್ನು ಅಡ್ಡಕ್ಕಿಟ್ಟು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅನೇಕ ಹಿಂದೂ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ಥಳೀಯರ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾದೀತು ಎಂಬ ಭಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಫಲ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

ಸೆರಾಂಪುರ್ ಮಿಷನರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ವಿಲಿಯಮ್ ವಾರ್ಡ್ ಅವರು 1820ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಲೇಡೀಸ್ ಆಫ್ ಲಿವರ್‌ಪೂಲ್ ಮತ್ತು ಯುನೈಟೆಡ್ ಕಿಂಗ್‌ಡಮ್'ಗೆ ಒಂದು ಬಹಿರಂಗ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. "ಜನಾಂಗೀಯ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯ ಎನ್ನುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಅಷ್ಟೊಂದು ಘೋರ ಹಾಗೂ ಪಾಶವೀ" ಎಂದು ವಿಲಿಯಂ ವಾರ್ಡ್ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಶಿಶುಹತ್ಯೆ, ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ ಮತ್ತು ಸತಿ ಪದ್ಧತಿಯಂತಹ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಅವರು, ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತಟ್ಟಿದ ಈ ಶಾಪದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ದೊರಕಿಸಬೇಕು ಎಂದು ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರು.[9]

ವಾರ್ಡ್ ಅವರ ಈ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಲಂಡನ್‌ನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಶಾಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥೆಯೊಬ್ಬರನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ 1821ರಲ್ಲಿ ಮೇರಿ ಆ್ಯನ್ ಕೂಕ್ ಅವರು ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ಬಂದಿಳಿದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೊದಲ ಮಿಷನರಿ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಅವರದ್ದು. ಅವರು ಚರ್ಚ್ ಮಿಷನರಿ ಸೊಸೈಟಿ (ಸಿಎಂಎಸ್) ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಅವರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಶಾಲೆಗೆ ಇಟ್ಟ ಅದ್ಭುತ ಹೆಸರು "ದಿ ಲೇಡೀಸ್ ಸೊಸೈಟಿ ಫಾರ್ ನೇಟಿವ್ ಫಿಮೇಲ್ ಎಜುಕೇಶನ್." ಮೇರಿ ಅವರು ಸಿಎಂಎಸ್‌ನ ರೆವರೆಂಡ್ ಐಸಾಕ್ ವಿಲ್ಸನ್ ಅವರನ್ನು ವಿವಾಹವಾದರು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಸೇರಿಕೊಂಡೇ 1828ರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 58. ಮುಂದಿನ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ 1836ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರು 'ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಹಿಂದೂ ಹುಡುಗಿಯರಿಗಾಗಿ' 30 ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದರು ಮತ್ತು 'ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಹಿಂದೂ ಪುರುಷರ' ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಂಡಿತರು ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಬರೆಯುವುದು, ಓದುವುದು, ಕಾಗುಣಿತ ಮತ್ತು ಕಸೂತಿಯು ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಸುದೂತರ ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆಗಳು, ಸೇಂಟ್ ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಅವರ ಸುವಾರ್ತೆ, ಬೈಬಲ್‌ನ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪೀಯರ್ಸ್ ಭೂಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರ ಸೇರಿದ್ದವು. ಲೇಡೀಸ್ ಸೊಸೈಟಿ ಮತ್ತು ಸಿಎಂಎಸ್, ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳದ ಇತರ ಪಟ್ಟಣಗಳಾದ ಬರ್ದ್ವಾನ್, ಅಗರ್‌ಪಾರಾ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನಗರ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು.[10]

1824ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕ ಮಿಷನ್ಸ್‌ನವರು ಬಾಂಬೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು 1829ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅದು ಒಂಬತ್ತು ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ವಿಸ್ತರಣೆಗೊಂಡಿತ್ತು.

---

[9] CzÉÃ ¥ÀÄ.192-3.

[10] CzÉÃ, ¥ÀÄ.193.

ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ 400 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರು. ಬಾಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಎಂಎಸ್‌ನ ಮೊದಲ ಶಾಲೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು 1826ರಲ್ಲಿ. ಮುಂದಿನ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಎಂಎಸ್ ಥಾಣೆ, ಬಾಸಿನ್ ಮತ್ತು ನಾಸಿಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಅದು ತೆರೆಯಿತು. ಎಲ್‌ಎಂಎಸ್ ಮತ್ತು ಐರಿಷ್ ಪ್ರೆಸ್ಬಿಟೇರಿಯನ್ನರು ಗುಜರಾತ್ ಮತ್ತು ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದರು. 1839ರಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗರೇಟ್ ವಿಲ್ಸನ್ ಮತ್ತು ಅವರ ಪತಿ ಸ್ಕಾಟ್‌ಲೆಂಡ್ ಮಿಷನ್‌ನ ರೆವರೆಂಡ್ ಜಾನ್ ವಿಲ್ಸನ್ ಅವರು ಸೇರಿ ಬಾಂಬೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆರೆದರು. ಅದು ಇಂದು ಸೇಂಟ್ ಕೊಲಂಬಿಯಾ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.[11]

ಸಿಎಂಎಸ್ 1821ರಲ್ಲಿ ತಿರುನೆಲ್ವೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಬೋರ್ಡಿಂಗ್ ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೆರೆಯಿತು. 1840ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸ್ಕಾಟಿಶ್ ಚರ್ಚ್ ಸೊಸೈಟಿ ಮದ್ರಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ 200 ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಆರು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಮದ್ರಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರಿಸುಮಾರು 8000ದಷ್ಟು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು.

ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಮಿಷನ್ ಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ನೋಂದಣಿಯ ಬಳಿಕವೂ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಭಾರತೀಯರ ಧೋರಣೆಯೇನೂ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ 'ಗೌರವಾನ್ವಿತ' ಹಿಂದೂ ಕುಟುಂಬದವರು ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದವರು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು, ಅನಾಥರು ಅಥವಾ ಕೆಳಜಾತಿ ಮತ್ತು ಬಡ ಕುಟುಂಬಗಳು. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಶಾಲೆಗೆ ನಿರಂತರ ಹಾಜರಾಗಲು ಅವರಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹಣ ಕೂಡ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬೈಬಲ್‌ನ ಪ್ರತಿಗಳು, ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಳದ ಬಗಡಿ, ಹ್ಯಾರಿ, ತಂತಿ, ಚಾಂಡಾಲ್, ಕುರ್ಮಿ ಮತ್ತಿತರ ಹಿಂದುಳಿದ ಜಾತಿಗಳ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂಗಾಳ ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನವಾಗಿದ್ದವು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇವ್ಯಾರಿಗೂ ದೇಶೀಯ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆ್ಯಡಮ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 1920 ಮತ್ತು 1930ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದ ಜಾತಿಯ ಚಳವಳಿಗಳು ನಡೆಯುವ ತನಕವೂ ಕೆಳಜಾತಿಗಳು, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಮತ್ತು ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಮುದಾಯದ ಮಕ್ಕಳು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿಗಳೇ ಹೊರತು ಪ್ರಬಲ ಜಾತಿಗಳಾಗಲಿ, ಸರ್ಕಾರಿ ಶಾಲೆಗಳಾಗಲೀ ಅಲ್ಲ.

ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿಗಳು ಮೊದಲಿಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸಿದ್ದು ಭಾರತದ ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ. ಇದು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಭಾರತೀಯ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳ ವರ್ಗ ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ, ಈಗಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಒಟ್ಟಾರೆಯಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವುದೇ ಸುಧಾರಣೆ ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಮಹಿಳೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ವಾದಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು, ಹಿಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದನ್ನು

[11] C¥ÀuÁð §¸ÀÄ, 'J ¸ÉAZÀÄjÃ¸ï d¤ð' PÀgÀÄuÁ ZÀ£À£Á, ¸ÀA.,¸*ÉÆÃ¶AiÀÄ¯ÉÊ¸ÉÃµÀ£ï, JdÄPÉÃ±À£ï DåAqï «ªÉÄ£ï,* £ÀªÀzÉºÀ°, NjAiÉÄAmï ¯ÁAUïªÀÄ£ïì, 1988, ¥ÀÄ.67.

ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಬುಕ್ ಸೊಸೈಟಿ 1822ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಗೌರಮೋಹನ್ ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ್ ಅವರು ಬರೆದ "ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಾಬಿಧಾಯಕ್" ಕೃತಿ. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಮತಗ್ರಂಥದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾದವು. ಜನಕ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಚಾರ ಮಂಥನದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತಜ್ಞರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನೇ ಗಾರ್ಗಿ ಸೋಲಿಸಲಿಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಗುಜರಾತಿ ಕವಿ ನರ್ಮದಾ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ.[12] ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಯುವ ಬೆಂಗಾಲ್' ಗ್ರೂಪ್, ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರ ಅವರು ಬಂಗಾಳದ ದಕ್ಷಿಣ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ 35 ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆ ಅಷ್ಟೂ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯಲು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅನುದಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅವರು ಸುದೀರ್ಘ ಹೋರಾಟವನ್ನೇ ನಡೆಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಬಂಗಾಳದ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರ್ ಜತೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಗೆಳೆತನ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಈ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಜಯ ಗಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಬಾಂಬೆಯಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಫಿನ್‌ಸ್ಟೋನ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮತ್ತು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಘನ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಪ್ಯಾಟನ್, ದಾದಾಭಾಯ್ ನವರೋಜಿ, ಭಾವು ದಾಜಿ, ರಾವ್ ಸಾಹೇಬ್ ಮಂಡ್ಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಇತರ ಯುವಜನರು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಈ ಸೊಸೈಟಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. 1849ರಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲೇಜಿನ ಕೆಲವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅದಾಗಿ ಕೆಲವೇ ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಂತಹ ಏಳು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸ್ವಯಂ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಇಂತಹ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿರುವುದು ಬಾಂಬೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಸ ಯುಗದಾರಂಭಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಎಂದು ಲಾರ್ಡ್ ಫಾಕ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಸರ್ಕಾರ ಪರಿಗಣಿಸಿತು.

ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ಒಂದು ಚಳವಳಿ ಬಾಂಬೆ ನಗರದಿಂದ ಇತರ ನಗರಗಳಿಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಸೂರತ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರಾದ ದುರ್ಗಾರಾಮ್ ಮೆಹ್ತಾ ಅವರು 1851ರಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿಯರ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. 1849ರಲ್ಲಿ ಅಹಮದಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಫೋರ್ಬ್ಸ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಗುಜರಾತ್ ಭಾಷಾ ಸೊಸೈಟಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಅದಾದ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷವೇ ಇದೇ ನಗರದ ಖ್ಯಾತ ಉದ್ಯಮಿ ದಿವಂಗತ ಹರ್‌ಸಿಂಗ್ ಕೇಶರ್ ಸಿಂಗ್ ಅವರ ಪತ್ನಿ ಹರ್‌ಕನ್ವರ್ ಬಾಯಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪ್ರಮುಖ ಜೈನ್ ವರ್ತಕರಾದ ಶೇಠ್ ಮಗನ್‌ಭಾಯಿ ಕರಮ್‌ಚಂದ್ ಅವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಾಗಿ ರೂ.20,000 ದೇಣಿಗೆ ನೀಡಿದರು. ತಳ ಸಮುದಾಯದವರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡ ಜೋತಿಬಾ ಫುಲೆ ಅವರು, ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳ ಕೆಂಗಣ್ಣಿಗೆ ಗುರಿಯಾದರೂ 1851ರಲ್ಲಿ ಪೂನಾದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಶುರುಮಾಡಿದರು. ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿದ್ದ ಪತ್ನಿ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಫುಲೆ ಅವರೇ ಈ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯಿನಿ. ಶೂದ್ರರು ಮತ್ತು ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜನ ಅದೆಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಪೀಡಿತರಾಗಿದ್ದರೆಂದರೆ ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಅವರಿಗೆ ನಿರಂತರ ದೈಹಿಕ ಕಿರುಕುಳ ನೀಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಮತ್ತು ಶಾಲೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಒಬ್ಬ ಸೇವಕನನ್ನು ನೇಮಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ

---

12 C¥ÀuÁð §¸ÀÄ, '¥ÉÆAiÉÄmïì, £ÁªÉ°¸ïÖ÷ì CAqï ¥Á°nPÀ¯ï PÁ¤ë¸ï£É¸ï' -¥ÁtÂUÁæ» (¸ÀA.), *JPÁ£À«Ä, ¸ÉÆ¸ÉÊn CAqï ¥Á°nPïì E£ï ªÀiÁqÀ£ïð EArAiÀiÁ,* £ÀªÀzÉºÀ°, «PÁ¸ï, 1985, ¥ÀÄ.468.

ಬೆದರಿಕೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಫುಲೆ ಅವರು ಪೂನಾದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಇನ್ನೆರಡು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1882ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಮನವಿಯೊಂದನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಫುಲೆ ಅವರು, "ಮಹಿಳಾ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇನ್ನಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಲು ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ ಮತ್ತಷ್ಟು ಉದಾರ ಧೋರಣೆ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು," ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು.[13]

ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಿಷನರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಕ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದು ಅತ್ತ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಇತ್ತ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿಯೂ ವಿವಾದ ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವರಲ್ಲಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತರೆ ಕಂಪೆನಿ ಯಾವತ್ತೂ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಧಾರ್ಮಿಕ ತಾಟಸ್ಥ್ಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಹಿಂದೆ ಸರಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿತು. 1853ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಲ್ ಜೇಕಬ್ ಅವರು ಸಂಸತ್ತಿನ ಆಯ್ಕೆ ಸಮಿತಿಗೆ ಹೀಗೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. "ಸರ್ಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಗು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಪಡೆದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ"[14] ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಕೋರ್ಟ್ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಂದ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಥವಾ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಗದಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಕೂಡ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರದ ಇಂತಹುದೊಂದ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಕೌನ್ಸಿಲ್‌ನ ಕಾನೂನು ಸದಸ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜಾನ್ ಡ್ರಿಂಕ್‌ವಾಟರ್ ಬೆಥೂನ್ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡ ಅವರು 1849ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗಿಯರ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಹಿಂದೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆ ಎಂತಲೇ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹಿಂದೂ ಶಾಲೆ ಎಂದು ಅದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದು ಜಾತ್ಯತೀತವಾಗಿತ್ತು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರೆಲ್ಲ ಹಿಂದುಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಯಾವುದೇ ಶುಲ್ಕ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ದೂರದ ಊರುಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಬಡ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಂದು ಗಾಡಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಮಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದು ತಂದೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವಂತೆ ಬರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ಈಶ್ವರಚಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಸಾಗರ ಅವರನ್ನು ಶಾಲೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜದವರಾಗಿದ್ದ ದೇಬೇಂದ್ರನಾಥ್ ಠಾಕೂರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪುತ್ರಿ ಸೌದಾಮಿನಿಯನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಕುಟುಂಬದ ಪಂಡಿತ್ ಮದನ್ ಮೋಹನ್ ತರ್ಕಾಲಂಕಾರ್ ಶಾಲೆಗೆ ಹಿಂದೂ ಮೇಲ್ಜಾತಿಯ ಬೆಂಬಲವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 5000 ರೂ. ಮೌಲ್ಯದ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರವನ್ನು ದಾನ ನೀಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಮಿರ್ಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ತಮ್ಮ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ದಕ್ಷಿಣರಂಜನ್ ಮುಖರ್ಜಿ ಅವರದ್ದು. ಸಿರಿವಂತ ವ್ಯಾಪಾರಿ ರಾಮ್ ಗೋಪಾಲ್ ಘೋಷ್ ಅವರೂ ನೆರವಿನ ಹಸ್ತ ಚಾಚಿದರು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಿರಿವಂತರಿಂದ ಅಪಾರ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಿತು ಎಂಬುದರ ಸೂಚನೆ. ಬೆಥೂನ್ 1851ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. 1848ರಿಂದ 56ರ

---

[13] ªÉÄªÉÆÃjAiÀÄ¯ï CqÉæ¸ïØ lÄ ¢ JdÄPÉÃ±À£ï PÀ«ÄµÀ£ï'- eÉ.f.¥sÀÅ¯É, 19.10.1882 *²PÀët DAiÉÆÃUÀzÀ ªÀgÀ¢,* (¨ÁA¨É), PÀ®ÌvÁÛ, 1884, ¥ÀÄ.140-154.

[14] eÉ.J.jZÉÃ, ¸É¯ÉPÀë£ïì ¥sÀæªÀiï JdÄPÉÃ±À£À¯ï gÉPÁqïìð, ¨sÁUÀ II 1849-1919, PÀ®ÌvÁÛ, 1922, ¥ÀÄ.34.

ತನಕ ಭಾರತದ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ಈ ಶಾಲೆಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತರು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಥೂನ್ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನೇ ಇಟ್ಟರು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಬಂಗಾಳ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ; "ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮಹತ್ತ÷ವದ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾದ ಇನ್ನೊಂದೇ ಒಂದು ಬದಲಾವಣೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಜನರ ಭಾವನೆಯಾಗಿದೆ."[15] 1854ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ವುಡ್ ಅವರು ಕಳುಹಿಸಿದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂದೇಶ ಹೀಗಿದೆ: "ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಹತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬ ತುಡಿತ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಂತಹ ಖುಷಿಯ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ನಾವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಪುರುಷರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ನೈತಿಕ ಸ್ಥೈರ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣಾನುಗುಣವಾದ ಅಂತಃಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಇದರಿಂದ ಶ್ರುತಪಡುತ್ತದೆ." [16] "ಭಾರತದ ಜನರಲ್ಲಿನ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಬರೆದ ಮುನ್ನುಡಿಯಿದು" ಎಂದು ಡಾಲ್‌ಹೌಸಿ ಶ್ಲಾಘಿಸುತ್ತಾರೆ.[17]

ಭಾಗ-2

1850-1920

ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದು ಬೆಥೂನ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ. ಹಾಗೆಂದು ಈ ಶಾಲೆಗೆ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಬಂದು ಸೇರಿಕೊಂಡರು ಅಥವಾ ಅದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಲಾಯಿತು ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಸುಧಾರಣೆಯ ಪರ್ವಕ್ಕೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದ್ದೇ ಇಲ್ಲಿಂದ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶಾಲೆಗಳು ಶುರುವಾಗಿದ್ದೇ ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದಿಂದ. ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಲು ಶುರುವಾದವು. ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೇನು ಎನ್ನುವ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳು ಬರತೊಡಗಿದವು. ತಮ್ಮ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಜರ್ನಲ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಮಹಿಳೆಯರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೆ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ತಮ್ಮ ಪತಿಯ ಜೊತೆ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಗೃಹಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಡಲು, ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರೆಲ್ಲ ವಾದ ಮಂಡಿಸತೊಡಗಿದರು. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಅರಿವು ಮಕ್ಕಳ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ; ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆ ಉತ್ತಮ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ತಾಯಂದಿರು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಆ ಮೂಲಕ ಜನಾಂಗ ಪ್ರಬುದ್ಧವಾಗಲು ಶಿಕ್ಷಣ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಪುಟಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿದ ಮೊದಲಿಗರೆಂದರೆ ಬಾಂಬೆಯ ಪಾರ್ಸಿಗಳು. 1840ರ ದಶಕದಿಂದ ಪಾರ್ಸಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣ

---

[15] CzÉÃ, ¥ÀÄ.59.

[16] CzÉÃ, ¥ÀÄ.388.

[17] CzÉÃ, ¥ÀÄ.62.

ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿಯೂ. ಫ್ರೆಮ್ಜಿ ಕೌವಸ್ಜಿ ಬನಜಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದರು. ಇದು ಜೆಮ್‌ಸೆಟ್ಜೀ ಜೇಜಿಭಾಯ್ ಮತ್ತು ಮಣೆಕ್‌ಜಿ ಕರ್ಸೆಟ್ ಜಿ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಯಿತು. ಆ ಮೂಲಕ ಪಾರ್ಸಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ವಯಸ್ಸಿನ ಪಾರ್ಸಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಂದೋಲನದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜ. ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ನಾಯಕರಾದ ಕೇಶುಬ್ ಚಂದ್ರ ಸೇನ್ ಅವರು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದರು ಮತ್ತು 1862ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಮಬೋಧಿನಿ ಸಭಾ ಎಂಬ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಉಮೇಶ್‌ಚಂದ್ರ ದತ್ತ ಅವರು ಬ್ರಮಬೋಧಿನಿ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಕಟಣೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿನ ಅಂಕಣಗಳ ಮೂಲಕ ದೂರ ಶಿಕ್ಷಣ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆ ಅಂಕಣದ ಹೆಸರು-ಅಂತಃಪುರ ಶಿಕ್ಷಾ ಅಥವಾ ಮನೆಯ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ.

ಬಂಗಾಳ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಜನರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕ ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು, ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು, ಗೃಹಿಣಿಯರು ಮತ್ತು ಈಗಾಗಲೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಮಹಿಳೆಯರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ ಉತ್ತಮ ತಾಯಂದಿರು ಮತ್ತು ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕುವುದೇ? ಇಂತಹ ಸೀಮಿತ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಆಚೆಗೆ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸುವ ಕಾಲ ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತದೆ? ಪುರುಷರೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹಕ್ಕುಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ? ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಿನ್ನ-ವಿಭಿನ್ನ ಉತ್ತರಗಳು ಚರ್ಚೆಗೆ ಗ್ರಾಸವಾದವು. ಈ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ 1882ರಲ್ಲಿ ದಾದಾಭಾಯ್ ನವರೋಜಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ: "ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಏಳಿಗೆ ಸಾಧಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೌಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಷ್ಟು ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ದೇಶದ ಜನ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಕಾಲವೂ ಬರಲಿದೆ ಮತ್ತು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಿಗಿರುವಷ್ಟೇ ಹಕ್ಕುಗಳು, ಅವಕಾಶಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಅನುಭವಿಸುವ ಹಕ್ಕು ಮಹಿಳೆಗೂ ಇದೆ ಎಂಬುದು ಆಗ ಅರ್ಥವಾಗಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಒಳ್ಳೆಯತನದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಸಮಯ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ."[18] ಸದ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ಮನೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ದಾದಾಭಾಯಿ ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದರು. "ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಿತ ತಾಯಂದಿರು ಮಾತ್ರ ಉತ್ತಮ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಿತ ಪುತ್ರರನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಲ್ಲರು" ಎಂದವರು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನವರೋಜಿ ಅವರಂತೆ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಭಾರತೀಯ ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಒತ್ತಡ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹಿಡಿತ ಅತ್ಯಂತ ಬಿಗಿಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಸರಿಸಲು ಭಾರೀ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿರುವಂತೆಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಉದ್ದೇಶ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಲ್ಲ,

---

[18] J¸ï.¨sÀmÁÖZÁAiÀÄð ªÀÄvÀÄÛ EvÀgÀgÀÄ, ¸ÀA¥ÁzÀPÀ, zÀ *qÉªÉ®¥ïªÉÄAmï D¥sï «ªÉÄ£ïì JdÄPÉÃ±À£ï E£ï EArAiÀiÁ: zÀ¸ÁÛªÉÃdÄUÀ¼À ¸ÀAUÀæºÀ, 1850-1920,* £ÀªÀzÉºÀ°, PÀ¤µÀÌ ¥À©èµÀ¸ïð, 2001. zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ ¸ÀASÉå. 33, ¥ÀÄl. 88jAzÀ90.

ಬದಲಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಉತ್ತಮ ತಾಯಂದಿರು, ಸಹೋದರಿಯರು ಮತ್ತು ಪತ್ನಿಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪದೇಪದೇ ಹೇಳುತ್ತ ಬರಲಾಗಿತ್ತು. ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಜೀವನ ಸಂಗಾತಿಯರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಬಿಂಬಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮಬೋಧಿನಿ ಪತ್ರಿಕಾ 'ಸ್ತ್ರೀ ಸಂಗಿನಿ' (ಪತ್ನಿಯ ಸಂಗಾತಿ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಪತಿಯಂದಿರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಳಜಿ ತೋರುತ್ತ ಅವರ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವ ಮತ್ತು ಮನೆಯ ಪರಿಸರವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಭಾಯಿಸುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣಗಳು ಇರುತ್ತಿದ್ದವು.

1871ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನಿಂದ ಮರಳಿದ ಕೇಶುಬ್ ಚಂದ್ರ ಸೇನ್ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಸುಧಾರಣಾ ಸಂಘದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನೇಟಿವ್ ಲೇಡೀಸ್ ನಾರ್ಮಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವ ಶಿಕ್ಷಕ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಯಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆ ಕೂಡ ಇತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಆದರೆ, ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದಕ್ಕೆ ಸೇನ್ ಅವರು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಗಣಿತ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಆಕ್ಷೇಪವಿತ್ತು. 1874ರಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳಾದ ದ್ವಾರಕನಾಥ್ ಗಂಗೂಲಿ, ಶಿಬ್‌ನಾಥ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ದುರ್ಗಾಮೋಹನ್ ದಾಸ್ ಮತ್ತು ಇತರರು ಸೇನ್ ಅವರಿಂದ ದೂರ ಸರಿದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ್ದ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದಿ ಅನೆಟ್ ಅಕ್ರಾಯ್ಡ್ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವರ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಐದು. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಆ ಶಾಲೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಬಂಗಿಯಾ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಎಂದು ಬದಲಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀಮತಿ ಅಕ್ರಾಯ್ಡ್ ಅವರಿಗೆ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳು ಮತ್ತು ಎಡಪಂಥದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದಗಳಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಶಾಲೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಖ್ಯಾತನಾಮರ ಪುತ್ರಿಯರು ಇದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರೆಂದರೆ ದುರ್ಗಾಮೋಹನ್ ದಾಸ್ ಅವರ ಪುತ್ರಿ ಸರಳಾ (ಮುಂದೆ ಅವರು ಪಿ.ಕೆ. ರೇ ಅವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರು ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರಾದರು, ಗೋಖಲೆ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು) ಮತ್ತು ಅಬಲಾ (ಮುಂದೆ ಅವರು ಸರ್ ಜಗದೀಶ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್ ಅವರನ್ನು ವಿವಾಹವಾದರು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮೋ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು), ಜಗದೀಶ್ ಚಂದ್ರ ಬೋಸ್ ಅವರ ಸಹೋದರಿ ಸ್ವರ್ಣಪ್ರಭಾ, ಮನಮೋಹನ್ ಘೋಷ್ ಅವರ ಸಹೋದರಿ ಬಿನೋದಮಣಿ ಅವರಲ್ಲದೆ ಕಾದಂಬಿನಿ ಬಸು (ಮನಮೋಹನ್ ಘೋಷ್ ಅವರ ಸೋದರ ಸಂಬಂಧಿ. ಬಳಿಕ ದ್ವಾರಕನಾಥ್ ಗಂಗೂಲಿ ಅವರ ಪತ್ನಿ) ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ 1878ರಲ್ಲಿ ಬೆಥೂನ್ ಕಾಲೇಜ್‌ನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಬೆಥೂನ್ ಶಾಲೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿಲೀನ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಗುಜರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಸಮಾಜ. ಸುಧಾರಣಾವಾದಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಜರ್ನಲ್‌ಗಳಾದ ಸುಬೋಧ ಪತ್ರಿಕಾ, ಇಂದು ಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿ ಪ್ರಕಾಶ ಹಾಗೂ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಅವರು ಮಾಡಿದರು. ಮಾಧವ ಗೋವಿಂದ ರಾನಡೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿ ರಮಾಬಾಯಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿದರು.[19] ಮದುವೆಯ ಬಳಿಕ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿ ವಿದ್ಯಾಗೌರಿ ಅವರನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ

---

[19] PÉ.zÉÃ±À¥ÁAqÉ, gÁ£ÀqÉ, ªÀÄvÀÄÛ CªÀgÀ ¥ÀwßAiÀÄ ¸ÀägÀuÁxÀð, ¨ÁA¨É, 1963.

ರಮಣಭಾಯ್ ನೀಲಕಂಠ, ಆಕೆಯನ್ನು ಕಾಲೇಜಿಗೂ ಕಳಿಹಿಸಿದರು. ಇಡೀ ಗುಜರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಇಬ್ಬರು ಮಹಿಳಾ ಪದವೀಧರರು ಎಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು ವಿದ್ಯಾಗೌರಿ ಹಾಗೂ ಆಕೆಯ ಸಹೋದರಿ ಶಾರದಾ. ಮುಂದೆ ಗುಜರಾತಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತಲೆಮಾರುಗಳ ಕಾಲ ಮಾದರಿ ಎನಿಸಿಕೊಂಡರು.[20]

ಮದ್ರಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿದ್ದು ಥಿಯೊಸೊಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಯಿತು ಎನ್ನುವ ಬಗ್ಗೆ ಆನಿ ಬೆಸೆಂಟ್ (1847-1933) ಅವರು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಭಾರತೀಯ ಸ್ತ್ರೀತನದ ಆದರ್ಶಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಲೆಂದೇ ಅವರು ಕಾಲೇಜೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳಾದ ವೀರೇಶಲಿಂಗ ಪಂತಲು ಅವರಂಥವರು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದರು.

ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾಮಿ ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿ ಅವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿ ಹಿಂದೂ ಪಂಥವಾದ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿತು. 1890ರಲ್ಲಿ ಜಲಂದರ್ ಸಮಾಜ ಆರ್ಯ ಕನ್ಯಾ ಪಾಠಶಾಲಾ ಆರಂಭಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಹಿಳೆಯೇ ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಬಳಿಕ ಆರ್ಯ ಕನ್ಯಾ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಎರಡೂ ಶಾಲೆಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಲಾಲಾ ದೇವ್ ರಾಜ್ ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮ ಅಸದಳ.

ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಸರ್ ಸಯ್ಯದ್ ಅಹ್ಮದ್ ಖಾನ್, ಮಹಿಳೆಯರು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ತಾವು ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿಯೂ ನಿಕೃಷ್ಟ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿಯೇ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ವಾದವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಭಾವನಾಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಸುಧಾರಣಾವಾದಿಗಳು, ಹಾಗಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಸಾಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅವರದ್ದಾಗಿತ್ತು. “ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಹಮದೀಯ ಪುರುಷರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಮಹಮದೀಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾದ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಮಹಮದೀಯರ ಈಗಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಮಹಮದೀಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಈಗ ಸಿಗುತ್ತಿರುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ನೆಮ್ಮದಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಕಷ್ಟಾಯಿತು,” ಎಂದು ಅವರು ಹಂಟರ್ ಆಯೋಗದ ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು. “ಮಹಮದೀಯ ಪುರುಷರು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಅದು ಮಹಮದೀಯ ಮಹಿಳೆಯರ ಜ್ಞಾನೋದಯದ ಮೇಲೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯಾದರೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಲಿದೆ. ಮಹಮದೀಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಸಾಹಸವನ್ನೇನಾದರೂ ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಈಗಿನ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಫಲವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹಾಗೂ ಮರ್ಯಾದಸ್ಥ ಕುಟುಂಬಗಳ ವಿನೀತ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಕಾರ, ಇಂತಹ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರತಿಕೂಲವಾದ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಇದರಿಂದ ಸಮಯ ಮತ್ತು ಶ್ರಮ ಎರಡೂ ಪೋಲು,” ಎಂದು ಅವರು ನಿಷ್ಠುರ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು.[21]

---

[20] C¥ÀuÁð §¸ÀÄ, ‘j¥sÁªÀÄðqï ¥sÁå«Ä°Ã¸ï, «ªÉÄ£ï j¥sÁªÀiïð¸ïð,’ ¸ÀªÀÄå ±ÀQÛ, ¸ÀA¥ÀÄl iv&v 1989-1990, ¥ÀÄl. 62-81

[21] J¸ï.¨sÀmÁÖZÁAiÀÄð (¸ÀA¥ÁzÀPÀ), qÉªÉ®¥ïªÉÄAmï D¥sï «ªÉÄ£ïì JdÄPÉÃ±À£ï, zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ ¸ÀA.19, ¥ÀÄ.36

ಸರ್ ಸಯ್ಯದ್ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಭಿಮತವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದವರು ಬದ್ರುದ್ದಿನ್ ತ್ಯಾಬ್ಜಿ(1882). ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಅವರು, ಬಾಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿಸುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು.[22] ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಿರಿವಂತ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಓದಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಒಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು, ಅದರಲ್ಲೂ ಹೇಗೆ ಬರೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ತೀರ ವಿರಳವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವಾಗಿದ್ದವರು ಭೋಪಾಲ್‌ನ ಬೇಗಮ್‌ಗಳು. ಸಿಕಂದರ್ ಬೇಗಮ್ (1819-1868), ಶಾ ಜಹಾನ್ ಬೇಗಮ್ (1838-1901) ಮತ್ತು ಸುಲ್ತಾನ್ ಜಹಾನ್ ಬೇಗಮ್ (1858-1930) ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಬುರ್ಖಾ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಾದರೂ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಇರ್ಯಾರಿಗೂ ಪುರುಷ ವಾರಸುದಾರರಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮದೇ ರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಇತರ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದರು. ಸುಲ್ತಾನ್ ಜಹಾನ್ ಅವರು ಪುರುಷ ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನ್ನು ಕಲಿತರು. ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಾಗಿ ಹಕ್ಕೊತ್ತಾಯಗಳು ಶುರುವಾದವು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಜರ್ನಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿದವು. 1906ರಲ್ಲಿ ಆಲಿಗಢ್‌ನಲ್ಲಿ ಶೇಖ್ ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ ಮತ್ತು ಅವರ ಪತ್ನಿ, ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1912ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಹಮಡನ್ ಎಜುಕೇಶನ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್ನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಯಿತು; "ಸಮುದಾಯದ ಪ್ರಗತಿ ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಮಹಮದೀಯ ಬಾಲಕಿಯರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ."[23] ಹಳೆಯ ತಲೆಮಾರಿನ ಜನ ಆಗಲೂ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರೂ ಬದಲಾವಣೆ ಗೋಚರಿಸತೊಡಗಿತು. ಸುಮಾರು 1920 ರವರೆಗೂ ಬಾಂಬೆಯ ಅಂಜುಮಾನ್ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಸುನ್ನತ್-ಜಮಾತ್ ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾವನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿತು.

ಬೆಥೂನ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಆರಂಭವಾದ 1849 ಮತ್ತು ಭಾರತೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ (ಹಂಟರ್) ಆಯೋಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಾಮರ್ಶೆ ನಡೆಸಿದ 1882ರ ನಡುವೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡಿತ್ತಾದರೂ ಅವರ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ನಿಜಕ್ಕೂ ಗಗನ ಕುಸುಮವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ್ದ ನನ್ನ ಅಜ್ಜಿ ವಿದ್ಯಾಗೌರಿ ನೀಲಕಂಠ (1876-1958) ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಅಹಮದಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಯಾವ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಪಾರ್ಸಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ಸ್ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. 1886-87ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಐದು ಸರ್ಕಾರಿ ಆಡಳಿತದ, ಮೂರು ಸ್ಥಳೀಯ ಹಾಗೂ ಪೌರಾಡಳಿತ ಮಂಡಳಿ ಸ್ವಾಮ್ಯದ, 221 ಅನುದಾನಿತ ಹಾಗೂ 15 ಅನುದಾನ ರಹಿತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು ಹಾಗೂ ಒಂಬತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕೊಲೇಜಿಯೇಟ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಇತ್ತು. 1882ರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ವಯಸ್ಸಿನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಶೇ. ಎರಡರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಂಟರ್ ಆಯೋಗ ಒಂದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿತು: "ಪ್ರಾಂತೀಯ ಹಣಕಾಸು ನೆರವು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸ್ಥಳೀಯ, ಪೌರಾಡಳಿತದಂತೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು

[22] CzÉÃ, zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ ¸ÀA.42, ¥ÀÄ.102.

[23] CzÉÃ, zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ ¸ÀA.82, ¥ÀÄ.102, ¥ÀÄ.386.

ಕಾನೂನಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.'' ಎಲ್ಲ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳು ಅನುದಾನದ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು ಮತ್ತು ಅನುದಾನದ ಷರತ್ತುಗಳು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗೆ ಸುಲಭದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆಯ ವಿಧಾನ ಕೂಡ ಸರಳವಾಗಿರಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಗೃಹ ಜೀವನದ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಆಯೋಗ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಅನುದಾನ ನೀಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉದಾರ ಧೋರಣೆ ಇರಬೇಕು ಮತ್ತು ಆ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುವರಿಯಾಗಿ ಕಲಿಸಬೇಕು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಬಹುಮಾನಗಳು ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನಗಳ ಅವಕಾಶವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅದು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿತು.[24]

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವ ವಿಶೇಷ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1866ರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ಇತರ ಸಂಗತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡರು. "ಮಹಿಳಾ ಶಾಲೆಗಳ ಸುಧಾರಣೆ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಇದ್ದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಅಡ್ಡಿ ಎಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದು ಮತ್ತು ಜಾಗತಿಕವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು," ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅವರು ಮಾಡಿದರು.[25] ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪಸ್ತಾವ ಮಾಡುವ ಅವರು, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಅಗತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 1868ರಲ್ಲಿ, ಬಂಗಾಳ, ಮದ್ರಾಸ್ ಮತ್ತು ಬಾಂಬೆ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಯೋಜನೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಗೆ ಆಗ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ವಾರ್ಷಿಕ ಮೊತ್ತ 12000 ರೂ. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಸರ್ಕಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರ ತರಬೇತಿ ಶಾಲೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು 1870ರಲ್ಲಿ ಪೂನಾದಲ್ಲಿ. ಆ ಶಾಲೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಕೇವಲ ಎಂಟು ಮಂದಿ. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕುತೂಹಲದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವಿಧವೆಯರು ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ವರ್ಣಮಾಲೆಯ ಪರಿಚಯ ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ವ್ಯಾಸಂಗವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಕೆಲವು ಹುಡುಗಿಯರು ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಬಯಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಾಕೆ ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಬೋಸ್. ಈಕೆ ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ ಪ್ರೆಸ್ಬಿಟೇರಿಯನ್ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ ಡೆಹ್ರಾಡೂನ್‌ನ ಸ್ಥಳೀಯ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭುಬನ್ ಮೋಹನ್ ಬೋಸ್ ಅವರ ಪುತ್ರಿ. ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಅವರು 1876ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹಾಜರಾಗಲು ಬಯಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಆಕೆಗೆ ಅರ್ಹತಾ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅನುಮತಿಯನ್ನೂ ನೀಡಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷಕರ ಕಿರಿಯ ಮಂಡಳಿ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹಾಜರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದೂ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಬಂಗ ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತರಾಗದೆ, ತಮ್ಮ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಕಾದಂಬಿನಿ ಬಸು ಮತ್ತು ಸರಳಾ ರೇ ಅವರಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎದುರಿಸಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡುವಂತೆ ಬೆಂಗಾಲದ ಲೆ. ಗವರ್ನರ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿ ಆರ್ಥ್ ಹಾಬ್‌ಹೌಸ್ ಅವರನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದರು. ಆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತೇರ್ಗಡೆ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎದುರಿಸದಂತೆ ನಿರ್ಬಂಧ ವಿಧಿಸಲು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸೆನೆಟ್ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ; "ಕೆಲವು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿಯಮಗಳಿಗೆ

---

[24] CzÉÃ, zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ ¸ÀA.46, ¥ÀÄ.155-7.

[25] [25]CzÉÃ, zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ ¸ÀA.19, ¥ÀÄ. 36.

ಒಳಪಟ್ಟಂತೆ ಮಹಿಳಾ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಜರಾಗಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ."[26] 1878ರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ಕಾದಂಬಿನಿ ಬಸು ಎರಡನೇ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಸಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಒಂದು ಅಂಕದಿಂದ ಮೊದಲ ದರ್ಜೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನ ಎಂದೇ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಕಾದಂಬಿನಿ ಅವರಿಗೆ ಕಿರಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಮೊತ್ತ 15 ರೂ. ಅಂದು ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರ್ ಆಕೆಗೆ ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ನೀಡಿದ ಪುಸ್ತಕದ ಬೆಲೆ 60 ರೂ. ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಷರತ್ತನ್ನೂ ಲೆ. ಗವರ್ನರ್ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಕಾದಂಬಿನಿ ಅವರಿಗೇನೊ ಮನಸ್ಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಗ ಯಾವುದೇ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾಗಿ ಕಾಲೇಜು ತರಗತಿಗಳು ಅಂತ ಬೆಥೂನ್‌ಸ್ಕೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು 1879ರಲ್ಲಿ. ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬಿನಿ ಈ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಹಾಜರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು 1883ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪದವೀಧರರಾದ ಮಹಿಳೆಯರು ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಅವರು ಭಾಜನರಾದರು. ಮುಂದೆ ಕಾದಂಬಿನಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿ ಸಲಿಸಿದರು.

ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ನಾಯಕರಾದ ದ್ವಾರಕನಾಥ ಗಂಗೂಲಿ ಮತ್ತು ಇತರರು ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ಲೆ. ಗವರ್ನರ್ ಸರ್ ರಿವರ್ಸ್ ಥಾಮ್ಸನ್‌ರವರಿಂದ ಕಾದಂಬಿನಿಗೆ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವೃತ್ತಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಿತು. 1886ರಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬಿನಿ ಅವರಿಗೆ ಎಂ.ಬಿ. (ಬ್ಯಾಚುಲರ್ ಆಫ್ ಮೆಡಿಸಿನ್)ಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಜಿಬಿಎಂಸಿ (ಬೆಂಗಾಲ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು ಪದವಿ)ಯನ್ನು ಪ್ರದಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಆಕೆ ತಮ್ಮ ಅಂತಿಮ ಪ್ರಾಕ್ಟಿಕಲ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನುತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿರುದ್ದು. ಬಳಿಕ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಪದವಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವರು ಎಡಿನ್‌ಬರೋ ಮತ್ತು ಗ್ಲಾಸ್ಗೋಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಮರಾಠಿ ಮಹಿಳೆ ಆನಂದಿಬಾಯಿ ಜೋಷಿ (1865-1887) ಅವರೂ 1886ರಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಫಿಲಡಲ್ಫಿಯಾದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳಾ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಈ ಪದವಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಅಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ ಮೊದಲ ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳೆ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೂ ಅವರು ಪಾತ್ರರಾದರು. ಆನಂದಿಬಾಯಿ ಅವರ ಮದುವೆ ನಡೆದಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಒಂಬತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿದ್ದಾಗ. ಈ ಪುಟ್ಟ ವಯಸ್ಸಿನ ಪತ್ನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲೇಬೇಕು ಎಂದು ಪಣ ತೊಟ್ಟವರು ಅವರ ಪತಿ ಗೋಪಾಲರಾವ್ ವಿನಾಯಕ್ ಜೋಷಿ. ಪತಿಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಿಂದಾಗಿಯೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 1889ರಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ವೈದ್ಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಮಹಿಳೆ ಮಿಸ್ ಆ್ಯನಿ ವಾಕರ್ (ಬಳಿಕ ಶ್ರೀಮತಿ ಶಾರ್ಪ್). ಆದರೆ ಮದ್ರಾಸ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜ್ 1875ರಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಕೋರ್ಸ್ಗಾಗಿ ನಾಲ್ವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಕಲ್ಪಿಸಿತ್ತು. 1881-82ರಲ್ಲಿ ಎಲ್.ಎಂ. ಅಂಡ್ ಎಸ್. ಕೋರ್ಸ್ಗಾಗಿ ಮೊದಲ ಮಹಿಳಾ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯನ್ನು ಸೇರ್ಪಡೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು.

---

[26] PÉ.£ÁUï, *»¸ÀÖj D¥sï ¨ÉxÀÆ£ï ¸ÀÆè¯ï*, ¥ÀÄ.37.

1885ರಲ್ಲಿ ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಒಬ್ಬರ ಪತ್ನಿ ಲೇಡಿ ಡಫರಿನ್ ಅವರು ಭಾರತದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ನೆರವು ನೀಡಲಿಕ್ಕೆಂದೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಡಫರಿನ್ ಫಂಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಡಾಕ್ಟರ್‌ಗಳಾಗಿ, ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ, ನರ್ಸ್ ಮತ್ತು ದಾದಿಗಳಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯಲು ಬಯಸುವ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಈ ಸಂಘ ಹಣಕಾಸು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ತರಬೇತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲು ಧನಸಹಾಯ ಮತ್ತು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಮತ್ತು ದವಾಖಾನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. 1888ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಸಂಘದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಪದವೀಧರರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ನೀಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತು.

1883ರಲ್ಲಿ ಬಾಂಬೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಕಾಲೇಜು ಅಥವಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯುವ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹಾಜರಾಗಲು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿತು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಕಾಯ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಾಗುವ 'he' ಸರ್ವನಾಮ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ (ಸರ್ವನಾಮಜನ್ಯ) ಪದಗಳು ಮಹಿಳೆಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಮಹತ್ವದ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿತು. 1888ರಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ನೀಲಿಯಾ ಸೊರಾಬ್ಜಿ ಎಂಬಾಕೆ ಬಿ.ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಆ ಬಳಿಕ ಅವರು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗೆ ತೆರಳಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ವಕೀಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯೂ ಅವರದ್ದಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ಮಹಿಳಾ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ (ನ್ಯಾಯವಾದಿ) ಆಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಆದರೂ ಮಹಿಳೆಯರ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ಅತ್ಯಂತ ನಿಧಾನ ಗತಿಯಲ್ಲೇ ನಡೆದಿತ್ತು. 1897ರಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾ, ಬಾಂಬೆ ಮತ್ತು ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕವೂ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪದವಿಗಾಗಿ ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ 90 ಮಂದಿ ಮಾತ್ರ. 1915-16ರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ 457 ಮಾತ್ರ ಆಗಿತ್ತು.

ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಪುರುಷ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮಹಿಳೆಯರು ಮಾತ್ರ ಆರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧೀನ ಸ್ಥಾನಮಾನವನ್ನು ಅರಿಯಲಾರದಷ್ಟು ದಮನಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕೆಲವು ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬದ್ಧತೆಯಿತ್ತು, ತಮ್ಮ ಸಹೋದರಿಯರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ರಮಾಬಾಯಿ ಸರಸ್ವತಿ, ರಮಾಬಾಯಿ ರಾನಡೆ ಮತ್ತು ಸಾವಿತ್ರಿಬಾಯಿ ಫುಲೆ ಹಾಗೂ ಬಂಗಾಳದ ಸ್ವರ್ಣ ಕುಮಾರಿ ದೇವಿ, ಸರಳಾದೇವಿ ಚೌಧುರಾಣಿ, ಸರಳಾ ರೇ, ಅಬಲಾ ಬೋಸ್ ಮತ್ತು ಬೇಗಂ ರೋಕಿಯಾ ಸಖಾವತ್ ಹೊಸ್ಸೈನ್, ಗುಜರಾತ್‌ನ ವಿದ್ಯಾಗೌರಿ ನೀಲಕಂಠ ಮತ್ತು ಶಾರದಾ ಮೆಹ್ತಾ, ಮದ್ರಾಸ್‌ನ ಸಹೋದರಿಯರಾದ ಸುಬ್ಬುಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮತ್ತು ಡಾ. ಮುತ್ತುಲಕ್ಷ್ಮಿ ರೆಡ್ಡಿ ಮುಂತಾದ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮುಂದಾಳುಗಳು ನಮಗೆ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಬೇಕು ಎಂದು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ದನಿ ಎತ್ತಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದವರು ಪಂಡಿತಾ ರಮಾಬಾಯಿ ಸರಸ್ವತಿ (1858-1922). ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಯದಲ್ಲೇ ವೈಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ರಮಾಬಾಯಿ ಅವರು, ಎಲ್ಲ ಮಹಿಳೆಯರು ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಧವೆಯರು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಬೇಕು ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ನಿಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಇದೆ, ಮಹಿಳೆಯರು ಯಾವತ್ತೂ ಪುರುಷರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡು ಇರಬಾರದು ಎಂದು ಅವರು ಪದೇ ಪದೇ ಮನವಿ

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವರು, ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಕೇವಲ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ದಿ ಹೈ ಕ್ಯಾಸ್ಟ್ ಹಿಂದೂ ವುಮನ್ (The High Caste Hindu Woman) ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಚಂದ್ರಮುಖಿ ಬಸು ಮತ್ತು ಕಾದಂಬಿನಿ ಗಂಗೂಲಿ ಅವರ ಸಾಹಸವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ ತನ್ನ ಪಾಲಿನ ಉದ್ಯೋಗ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದು ವೈದ್ಯಕೀಯ, ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು ನರ್ಸಿಂಗ್ ಮಾತ್ರ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕ ಭೇಟಿಯ ಬಳಿಕ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ರಮಾಬಾಯಿ ಅವರು 1889ರಲ್ಲಿ ಶಾರದಾ ಸದನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ವಿಧವೆಯರ ಆಶ್ರಯತಾಣವಾಗಿದ್ದ ಇಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪೂನಾಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದಾಗಿ ಪೂನಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಹಿಂದೂಗಳ ಕೆಂಗಣ್ಣಿಗೆ ಗುರಿಯಾದರು. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೇಂದ್ರದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕೇದ್‌ಗಾಂವ್‌ಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುಕ್ತಿ ಸದನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಅದರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುವ ಬಗ್ಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಹೀಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೊದಲ ಮಹಿಳೆ ಪಂಡಿತಾ ರಮಾಬಾಯಿ. 1882ರಲ್ಲಿ ಆರ್ಯ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬಳಿಕ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. 'ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ವಿಮೋಚನೆಯತ್ತ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮಾನಸಿಕ ದೃಢತೆಯನ್ನು ನೀಡುವುದು ಈ ಸಮಾಜ ಕೇಂದ್ರದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಆ ವಿಮೋಚನೆಯ ದಾರಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ,' ಎಂದು ಅದರ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಹಿಳಾ ವೈದ್ಯರ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡ ಸರ್ಕಾರ, ವೈದ್ಯ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡುವ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಭಾರತೀಯರು ಹಾಗೂ ವಾಸ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದ ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾಲೇಜಿನ ಎಲ್ಲ ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಮಹಿಳೆಯರಾಗಿದ್ದರು. 1914ರಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 89 ಮಹಿಳಾ ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಪಾರ್ಸಿಗಳು, ಭಾರತೀಯ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ನರು ಹಾಗೂ ಇಲ್ಲಿನ ವಾಸದ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರಿದ್ದರು. ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಿಂದೂ ಮತ್ತು ಮುಸ್ಲಿಮ್ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣ ಏನೆಂದರೆ ಸಹಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿರುವ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲು ಬಹುತೇಕ ಪಾಲಕರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ (1916) ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು ದೆಹಲಿಯ ಲೇಡಿ ಹಾರ್ಡಿಂಗ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು. ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪಡೆಯುವ ತನಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಇದ್ದಿದ್ದು ಇದೊಂದೇ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜ್.

1890ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಧೋಂಡೊ ಕೇಶವ ಕರ್ವೆ ಅವರು ಪೂನಾದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. 1896ರಲ್ಲಿ ವಿಧವಾಧಾಮವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ ಅವರು ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಧವೆಯರಾದವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾವಲಂಬಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪಠ್ಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಾಲೆಗಳು ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ಅವಿವಾಹಿತ ಹುಡುಗಿಯರನ್ನೂ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕರ್ವೆ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಇದು ಮಹಿಳಾ ವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. "ಉತ್ತಮ ಪತ್ನಿ,

ಉತ್ತಮ ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ನೆರೆಹೊರೆಯವರನ್ನು ತರಬೇತಿಗೊಳಿಸುವ ಶಾಲೆ" ಎಂಬುದು ಅದರ ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದ್ದೇಶದೊಂದಿಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಶಾಲೆಯ ಪ್ರಗತಿ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ವೆ ಅವರ ಪತ್ನಿಯ ಸಹೋದರಿ ಪಾರ್ವತಿಬಾಯಿ ಅಠಾವಳೆ ಮತ್ತು ಆನಂದಿಬಾಯಿ ಅವರ ಪಾತ್ರವೂ ದೊಡ್ಡದಿದೆ. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಒಲವನ್ನು ಪಾರ್ವತಿಬಾಯಿ ಹೊಂದಿದ್ದರಾದರೂ, ಮಹಿಳೆಯ ಗೃಹಕೃತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕೋ ಅಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ನೀಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ವಾದವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿ ನಿಭಾಯಿಸಬಹುದು, ಮನೆಯನ್ನು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಯ್ದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮೂಡಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಪತಿ ಮನೆ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಅವರು ಮನೆಗಳಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಬಹುತೇಕ ಮಹಿಳೆಯರದ್ದು ಮದುವೆಯಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಮಹಿಳೆಯರ ಉದ್ಯೋಗದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಉತ್ತಮ ತಾಯಂದಿರಾಗಿ ಮತ್ತು ಮನೆಯೊಡತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಲು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಪಾರ್ವತಿಬಾಯಿ ಬಯಸಿದ್ದರು.

ಕರ್ವೆ ಅವರು ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮೂರನೇ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂದರೆ 1916ರಲ್ಲಿ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಮಹಿಳಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೇ ಮಾದರಿ. ಪುಣೆ ಮಹಿಳಾ ವಿವಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನ, ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳಂತಹ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಭೌತ ವಿಜ್ಞಾನದಂತಹ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಹಿಳೆಯರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದಿರಲಿ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಈ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಕೆಲ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಈ ವಿವಿಯನ್ನು ಸರ್ ವಿಠಲದಾಸ್ ಠಾಕರ್ಸೆ ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತದ ದೇಣಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ ದತ್ತುಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ತಾಯಿ ಶ್ರೀಮತಿ ನಾಥಿಬಾಯಿ ದಾಮೋದರ್ ಠಾಕರ್ಸೆ ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳಾ ವಿವಿ (ಎಸ್‌ಎನ್‌ಡಿಟಿ) ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಬಾಂಬೆಗೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರು ಹಾಕಿದ್ದ ಷರತ್ತಾಗಿತ್ತು.

ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾವ ವಿಷಯ ಕಲಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ಮುಂದುವರಿದಿತ್ತು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಯಾವತ್ತೂ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಆಯೋಗ ತನ್ನ ವರದಿ (1919)ಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿತ್ತು; "ಜನಾನ (ಅಂತಃಪುರ)ದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಇಡೀ ಬದುಕನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಬಹುತೇಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂಥವರಿಗೆ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜನಾನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಂತಹ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಅವರ ಪತಿ ಮತ್ತು ಸಹೋದರರ ಕೆಲಸ ಮತ್ತು ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರು ಇದನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಕಡಿಮೆ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರು ವೃತ್ತಿಪರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳ ಜತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ತೆರಳುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಭಾಗದ ವಿಚಾರವಂತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಉನ್ನತವಾದ ತರಬೇತಿ ಅಗತ್ಯವಿರುತ್ತದೆ." ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಬೋಧನೆ ಮತ್ತು

ವೈದ್ಯಕೀಯದಂತಹ ಎರಡು ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಯೋಗ ಹೆಚ್ಚು ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಬಹುದಾಗಿದೆ.[27]

1920-1947

1920ರ ದಶಕದ ವರ್ಷಗಳು ಭಾರೀ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ ವರ್ಷಗಳು. 1921ರಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮ ಗಾಂಧಿ ಅವರ ಮೊದಲ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ದೊರೆಯಿತು. ತಮ್ಮ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕೈಜೋಡಿಸುವಂತೆ ಗಾಂಧಿ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಕರೆಗೆ ಮಹಿಳೆಯರು ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಂದಿಸಿದರು. ವಿದೇಶಿ ಬಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮದ್ಯವನ್ನು ಮಾರಾಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಗಡಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪಿಕೆಟಿಂಗ್ ನಡೆಸಲು ಭಾರೀ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ನಡೆಸಿದರು, ಮೆರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದರು, ಜೈಲುಶಿಕ್ಷೆಗೂ ಒಳಗಾದರು. ಇದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿತು. ಪಿತೃಪ್ರಧಾನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಮಹಿಳಾವಾದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗಾಂಧಿಯನ್ನು ಟೀಕಿಸಿದರಾದರೂ ಈ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ನೆವದಿಂದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಗಳ ನಡುವಿನಿಂದ ಹೊರಗೆಳೆದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೇದಿಕೆಗೆ ತಂದ ಕೀರ್ತಿ ಗಾಂಧಿ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮ ಹಾಕುವಲ್ಲಿ ಇದು ಆರಂಭದ ಹೆಜ್ಜೆಯಾಯಿತು. 1921-22ರಲ್ಲಿ ಅಹಮದಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾವೇಶವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆಲಿ ಸಹೋದರರ ತಾಯಿ ಬೀ ಅಮ್ಮಾ ಅವರು ಸಮಾವೇಶದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಮೂಲೆಗಳಿಂದ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡು ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ ಅಪರೂಪದ ಉದಾಹರಣೆ ಇದು. ಕೇವಲ ಸುಧಾರಿತ ಕುಟುಂಬಗಳ ಮಹಿಳೆಯರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು, ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಹಿಳೆಯರು ಹಾಗೂ ಸಿರಿವಂತ, ಮಧ್ಯಮವರ್ಗ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಡ ಮಹಿಳೆಯರು ಈ ಸಮಾವೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಹರಿದುಬಂದರು. ಆವರೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಕೂಡ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿಷಯವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿರೋಧದ ದನಿಗಳು ಅಡಗಿಹೋದವು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರರು ಎತ್ತಿದ ಘೋಷವಾಕ್ಯ ಏನೆಂದರೆ: "ಒಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಗುವಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಿದರೆ ಒಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟಂತೆ". 1931ರಲ್ಲಿ ಕರಾಚಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಮಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತ ಹಕ್ಕುಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕೈಗೊಂಡ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡವರ ಶ್ರಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾ; "ಸರ್ಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗ, ಅಧಿಕಾರ ಅಥವಾ ಗೌರವದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ಮತ ಅಥವಾ ಲಿಂಗ ಭೇದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಕಾನೂನು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲ ನಾಗರಿಕರಿಗೂ ಸಮಾನ," ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. 1939ರಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಯೋಜನಾ ಸಮಿತಿ ಕೂಡ ಒಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಒಂದು ಯೋಜಿತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಯಾವತ್ತೂ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂದು ಭಾರತೀಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದಿ ನಾಯಕರು ಸಾರಿದರು.

---

[27] J¸ï.¨sÀmÁÖZÁAiÀÄð (¸ÀA¥ÁzÀPÀ), *qÉªÉ®¥ïªÉÄAmï D¥sï «ªÉÄ£ïì JdÄPÉÃ±À£ï, zÀ¸ÁÛªÉÃdÄ* ¸ÀA.119, ¥ÀÄ.459-466.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಈ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವು ಮಹಿಳಾ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಷಯಗಳಾದ ಶಿಕ್ಷಣ, ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ, ಪರದಾ ಪದ್ಧತಿ, ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನದಂತಹ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಲು ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಒಂದು ವೇದಿಕೆಗೆ ಕರೆತರುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದವು. ಪಂಡಿತ ರಮಾಬಾಯಿ ಸರಸ್ವತಿ ಅವರ ಆರ್ಯ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವರ್ಷ ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥ್ ಠಾಕೂರ್ ಅವರ ಸಹೋದರಿ ಸ್ವರ್ಣಾ ಕುಮಾರಿ ದೇವಿ ಅವರು ಸಖೀ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದರು. ಅವರ ಪುತ್ರಿ ಸರಳಾ ದೇವಿ ಚೌಧುರಾಣಿ ಅವರು 1910ರಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆ ಭಾರತ್ ಸ್ತ್ರೀ ಮಂಡಲ್ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದರಾದರೂ ಅದು ಬಹಳ ಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲ ಜಾಗತಿಕ ಯುದ್ಧದ ಬಳಿಕ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದವು; ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಘಟನೆ (ಡಬ್ಲ್ಯುಐಎ), ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಿಳಾ ಮಂಡಳಿ (ಎನ್‌ಸಿಡಬ್ಲ್ಯು) ಮತ್ತು ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್ (ಎಐಡಬ್ಲ್ಯುಸಿ). 1917ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆದ ಡಬ್ಲ್ಯುಐಎಗೆ ಆನಿ ಬೆಸೆಂಟ್, ಮಾರ್ಗರೆಟ್ ಕಸಿನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಡೊರೋತಿ ಜಿನರಾಜದಾಸ ಅವರ ನಾಯಕತ್ವವಿತ್ತು. ಮೊಂಟಾಗು ಕೆಮ್ಸ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಹೊಸ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಮತಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಸಂಘಟನೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಎಐಡಬ್ಲ್ಯುಸಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡುವುದಾಗಿತ್ತು.[28]

ಬಂಗಾಳದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ನಿರ್ದೇಶಕ ಓಟೆನ್ ಅವರು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಒಂದು ದಾರಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು; ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸೂಕ್ತವಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣ ನಮಗೆ ಬೇಕು ಎಂದು ಏಕ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಒಕ್ಕೊರಲಿನಿಂದ ಕೇಳಿ, ಅದು ಸಿಗುವ ತನಕ ಬಿಡಬೇಡಿ ಎಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದ ಮಾರ್ಗರೇಟ್ ಕಸಿನ್ಸ್ ದೇಶದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಇರುವ ಮಹಿಳಾ ಮುಖಂಡರುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸುತ್ತೋಲೆಯನ್ನು ಕಳಿಸಿ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಲು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಸಮಾವೇಶಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಮಾವೇಶದಲ್ಲೂ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಒಡಂಬಡಿಕೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ಪೂನಾದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಸಮಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಂಡನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಯಿತು.

ಹಾಗೆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಮೊದಲ ಸಭೆ ನಡೆದಿದ್ದು ಪೂನಾದಲ್ಲಿ 1927ರ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ. ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕರು, ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಕೈಜೋಡಿಸಿದ ಮಹಿಳೆಯರು ಮತ್ತು ಸಿರಿವಂತರು ಹಾಗೂ ಖ್ಯಾತನಾಮರು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾದರು. ಜಾತಿ-ಸಮುದಾಯದ ಹಂಗು ತೊರೆದು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ದೇಶದ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಯಾವ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಹಿಳೆಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ ಅನೇಕ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಅಡಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚುವಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆದರ್ಶ ತಾಯ್ತನ,

[28] C¥ÀuÁð §¸ÀÄ ªÀÄvÀÄÛ ¨sÁgÀw gÉÃ, *«ªÉÄ£ïì ¸ÀÖçUÀ¯ï: »¸ÀÖj D¥sï D¯ï EArAiÀiÁ «ªÉÄ£ïì PÁ£ÀágÉ£ïì, 1927-1990, zÉºÀ°, ªÀÄ£ÉÆÃºÀgï ¥À©èµÀgïì, 1990.*

ಮನೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಇಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಇತರರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಬೇಕು, ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ ನೀತಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಸಲಹೆಗಳೂ ಬಂದವು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿಗೇ ಮದುವೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದ ಸಮ್ಮೇಳನ, ಇದು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತೊಡಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಕಾನೂನಾತ್ಮಕ ಹಕ್ಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಈಗಲೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗೆ ಅವರ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುವ ತೆರದಲ್ಲಿಯೇ ಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಮಾನತೆಯ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಪೂರ್ವಾಪೇಕ್ಷಿತ ಬೇಡಿಕೆ ಎಂದು ಎಐಡಬ್ಲ್ಯುಠಿಯಸಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿತು.

ಎಲ್ಲ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಬೇಕೆಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಿಗುವ ಶಿಕ್ಷಣವು ಎಲ್ಲ ಮಧ್ಯಮ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೂ ಸಿಗಬೇಕು ಎಂದು ಎಐಡಬ್ಲ್ಯುಸಿ ವಾದಿಸಲಿಲ್ಲ. ಬಹುತೇಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಬಯಸಿದ್ದು ಏನೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉತ್ತಮ ಪತ್ನಿಯರು ಮತ್ತು ತಾಯಂದಿರನ್ನು ರೂಪಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಹಿಳಾ ವೈದ್ಯರು, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರು, ಪ್ರೊಫೆಸರ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ವಕೀಲರನ್ನೂ ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸೃಷ್ಟಿಸುವಂತಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಕಳಕಳಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ನಿಧಿಗಾಗಿ ದೇಣಿಗೆಯನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಹಣದಿಂದಲೇ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಲೇಡಿ ಇರ್ವಿನ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ದೇಶೀಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನ ಕಾಲೇಜು ಎಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಫಲವಾಗಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳ ಶ್ರಮದಿಂದ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗೆ ಇದ್ದ ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಎಂಬಂತೆ 1921-22ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 23517ಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ಇದು 1946-47ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ 28,196ಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯಿತು. ಈ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ 14,24,422 ರಿಂದ 42,97785ಕ್ಕೆ ಏರಿದ್ದು ವಿಶೇಷ. ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಹುಡುಗಿಯರು ಸಹಶಿಕ್ಷಣದ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಇಷ್ಟೂ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ತನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತಾದರೂ ಅದು ಕೇವಲ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆಯುವ ತನಕ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಸ್ತರಣೆಗೆ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕೊಡುಗೆ ದೊಡ್ಡದು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲಿನ ಖರ್ಚು ಕೂಡ ಯಾವತ್ತೂ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು. 1881-82ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾನಾ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಖರ್ಚು ಶೇ. 3ರಿಂದ 6ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ. ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಡಳಿತವಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲ ಮೂಲಗಳ ವಾರ್ಷಿಕ ವೆಚ್ಚ ಯಾವತ್ತೂ ಮಹಿಳಾ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರತಿ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ರೂ. 22 ಕೂಡ ದಾಟಿಲ್ಲ. 1947ರ ತನಕ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಸರ್ಕಾರೇತರ ಹಣಕಾಸು ಸೌಲಭ್ಯಗಳಾದ ಚಾರಿಟೆಬಲ್ ಟ್ರಸ್ಟ್‌ಗಳು, ಖಾಸಗಿ ದತ್ತಿನಿಧಿಗಳು, ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳು ಮತ್ತಿತರ ಮೂಲಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿಕೊAಡಿತ್ತು. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಉಪಕ್ರಮಗಳು ನಡೆದಿದ್ದು ಭಾರತೀಯರಿಂದ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

1947-1975

ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ

ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದವರು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದಲಾವಣೆ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಚಲನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯ ಮಾನದಂಡ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಸಂವಿಧಾನ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಒಳಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಸರ್ಕಾರ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು” ಎಂದು 45ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಪರವಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ಸಮರ್ಥನೀಯವಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ 15(3)ನೇ ಅನುಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯ ಘನತೆಗೆ ಕುಂದು ತರುವಂತಹ ಯಾವುದೇ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ನಾಗರಿಕನ ಮೂಲಭೂತ ಕರ್ತವ್ಯ ಎಂದು ಅನುಚ್ಛೇದ (ಎ)(ಇ)ಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅನಂತರ ರಚಿಸಲಾದ ಮೊದಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗವೆಂದರೆ ಅದು ಭಾರತೀಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಆಯೋಗ (1948-49). ಇದರ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದವರು ಡಾ. ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅಗತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ ಆಯೋಗ, ನಾನಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಮೊದಲ ಎರಡು ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳು ವೃತ್ತಿಪರತೆಗಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಮೀಸಲಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಬಯಸಿದ್ದವು. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ (1952-53)ದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧ್ಯಾಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕೃಷಿ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಷಯಗಳ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತೃಪ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತ್ತು.ಆಗ ಕೆಲವು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯಲು ಹೆಸರು ನೋಂದಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೂ ನೀಡಬೇಕು ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ ಆಯೋಗ, ಶಾಲೆಯ ಬಳಿಕ ಮುಂದಿನ ಬದುಕಿಗೆ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳಿಸಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲಿ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡನೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1955-1960)ಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಿಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ವಸತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ, ವಯಸ್ಕ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಕಿರು ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಅದು ಮಾಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣಕಾಸು ಸಹಾಯವನ್ನೇನೂ ಒದಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೂರನೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1960-1961)ಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿಲ್ಲ.

1958ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸಲೆಂದೇ ಶ್ರೀಮತಿ ದುರ್ಗಾಬಾಯಿ ದೇಶ್‌ಮುಖ್ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸಲು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪದ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಸಮಿತಿ ಹೇಳಿತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಳಿಯನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು, ಮತ್ತು ಇದರ ಜೊತೆಗೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆಂದೇ ವಿಶೇಷ ವಿಭಾಗವನ್ನು ತೆರೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಅದು ಶಿಫಾರಸು ಮಾಡಿತು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ ತೋರಬೇಕು ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು

ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸಹಕಾರ ಪಡೆಯಲು ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿರುದ್ಧ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೇರೂರಿರುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪೂರ್ವಗ್ರಹವನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಲು ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು, ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ನೇಮಕ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದ ಸಮಿತಿ, ಅವಕಾಶವಿದ್ದರೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಾಧನಗಳು ಮತ್ತು ಸಮವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು ಹಾಗೂ ಹುಡುಗಿಯರಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹಾಸ್ಟೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿತು.

ದೇಶ್‌ಮುಖ್ ಸಮಿತಿಯ ಶಿಫಾರಸಿನ ಮೇರೆಗೆ 1959ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಳಿ ರಚಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಮಂಡಳಿಯು ಮುಂದೆ 1961ರಲ್ಲಿ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿತು. ಲಿಂಗಾಧಾರಿತವಾಗಿ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡುವುದು ಸಮರ್ಥನೀಯವಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸಮಿತಿ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ತನಕ ಬಾಲಕ-ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ಸಮಾನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮುಖ್ಯ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗೃಹವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಸಲಹೆಯನ್ನೂ ಅದು ನೀಡಿತು. ಸ್ತ್ರೀಸಹಜ ಹಾಗೂ ಪುರುಷಸಹಜ ಕೆಲಸಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿರೋಧ ಒಡ್ಡಲು ಇದರ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಸಮಿತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿತು.ಈಗ ಪುರುಷ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳೆಯರ ನಡುವಿನ ಕೆಲಸದ ವಿಭಜನೆ ಅವರ ಮಾನಸಿಕ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾದುದು ಎಂಬ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಾದವನ್ನೂ ಅದು ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಂಡಳಿ 1963ರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದೇ ಇರುವ ಬೆಂಬಲದ ಹಿಂದಿನ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಈ ಹಿಂದಿನ ಸಮಿತಿಗಳ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಮೋದಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯೋಗ (ಕೊಠಾರಿ ಆಯೋಗ, 1964-66), ತನ್ನ ಮನೆಯಿಂದಾಚೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರ ಭಾರತೀಯ ಬದುಕಿನ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಅಂಶ ಎಂಬ ಅವಲೋಕನವನ್ನು ಮಾಡಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದ ವಸ್ತುವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ 1968ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ ನಿರ್ಣಯ, ಸಮಾನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ತಂತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮೌನ ವಹಿಸಿತ್ತು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯ ಗಳಿಸಿದ ಮೊದಲ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆದ್ಯತೆ, ನಗರದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆಯರ ಮೇಲೆ ಗಮನ ಇತ್ತಾದರೂ ಕೃತಿಗಿಂತ ಮಾತೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ನೇಮಕ ಮಾಡಿದ ಸಮಿತಿ (1971-74), (ಟುವರ್ಡ್ಸ್ ಇಕ್ವಾಲಿಟಿ) 1971ರ ಜನಗಣತಿಯಿಂದ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಸತ್ಯ ಏನೆಂದರೆ, 15ರಿಂದ 25ರ ವಯೋಮಿತಿಯ ಶೇ. 68ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ಹಾಗೂ 15 ವರ್ಷ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಯೋಮಿತಿಯ ಸರಿಸುಮಾರು ಶೇ. 87ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಶಾಲೆ ತ್ಯಜಿಸಿದವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿದ್ದುದರ ಕಡೆಗೂ ಅದು ಬೊಟ್ಟು ಮಾಡಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾತ್ರ, ಅವರ ಅಗತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆದ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಗರದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಕ್ಷಪಾತಿಯಾಗಿ ತಪ್ಪು ಗ್ರಹಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಯೋಜಕರು ಮತ್ತು ನೀತಿ ನಿರೂಪಕರನ್ನು ಸಮಿತಿಯು ದೂಷಿಸಿತು. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮವೇ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಶಿಫಾರಸು

ಮಾಡಿದ ಸಮಿತಿ, ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಇರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲಾಪೂರ್ವ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಹಶಿಕ್ಷಣ, ಅರೆಕಾಲಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಂತದವರೆಗೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬಹುಪ್ರವೇಶ ಅವಕಾಶ ಮುಂತಾದ ಶಿಫಾರಸುಗಳನ್ನು ಅದು ಮಾಡಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾತ್ರದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಮತ್ತು ಲಿಂಗಾಧಾರಿತವಾಗಿ ಪಠ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಣ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲಿಖಿತ ನೀತಿ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಹೇರಿಕೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಮಹಿಳೆಯರ ದಾಸ್ಯದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಿತಿ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿತು

ಮಹಿಳಾ ಆಂದೋಲನ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣ

ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನದ ಮೇಲಿನ ಸಮಿತಿ ವರದಿ ಮತ್ತು 1975 ಅನ್ನು ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಿಳಾ ವರ್ಷ ಎಂದು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದ ವಿಶ್ವಸಂಸ್ಥೆ, ಮೆಕ್ಸಿಕೋದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಮಹಿಳಾ ವಿಶ್ವ ಸಮ್ಮೇಳನ ಆರಂದೊಂದಿಗೆ ಮಹಿಳಾ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಚರ್ಚೆಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿತು. ಮಹಿಳಾ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಜೀವ ಬಂದಿದ್ದರಿಂದ ಹೋರಾಟ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಅಂತಹದೊಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಜೀವ ಬಂದಿತು. ಲಿಂಗ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪುರುಷರು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರಿಬ್ಬರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಬದಲಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ 'ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವ ಧನಾತ್ಮಕವಾದ ಪಾತ್ರ'ವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳಾ ಆಂದೋಲನದ ಹಕ್ಕೊತ್ತಾಯವಾಗಿತ್ತು. ದೇಶದ ಅರ್ಥ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಪಾತ್ರದ ಮಾನ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಲಿಂಗ ಸ಼ಮಾನತೆಗಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ದೊರೆಯಿತು ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇವಲ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯ ವೈಫಲ್ಯವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಪರಿಗಣಿತವಾಗದೇ ಅದು ಇಡೀ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದ ಶರೀರ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು. ಬಡ ಮಹಿಳೆಯರ ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿರುವುದು ತೀರ ವಿಷಾದನೀಯ ಎಂಬುದು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಅರಿವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತು.

ಬೋಧನೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯಾ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಜನರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ 1981-82ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಭಾರತೀಯ ಸಂಘಟನೆ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮಹಿಳಾ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಿಳಾ ಅಧ್ಯಯನ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡವು. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಾಂಸ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಯಿತು. ಮಹಿಳಾ ಸಂಬಂಧಿ ವಿಷಯಗಳು ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಗೋಚರಿಸತೊಡಗಿದವು. ಕೇವಲ ಸಾಕ್ಷರತಾ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದಷ್ಟೇ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸರ್ಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು (ಎನ್‌ಜಿಓಗಳು), ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಗಳಿಕೆಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೂ ಹಣಕಾಸಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಸ್ವಸಹಾಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನಹರಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದವು. ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಜೊತೆಗೇ ಆರೋಗ್ಯ, ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶ ಮತ್ತು ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ

ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವ ಪರಿಪಾಠ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ 1979ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಅಥವಾ ಸಂಗಮ್‌ಗಳ ಜೊತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಚನೆಯಾದ ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಚಿಂಗಲ್‌ಪುಟ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಳೆದ ಗ್ರಾಮೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸೊಸೈಟಿ. ಸಾಕ್ಷರತಾ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದು, ಆರೋಗ್ಯ ತರಬೇತಿ, ಹೆಣ್ಣು ಶಿಶುಹತ್ಯೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲು 'ತೊಟ್ಟಿಲು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ' ಮತ್ತು ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹ, ಕಳ್ಳಭಟ್ಟಿ, ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆ ಮೇಲಿನ ಹಿಂಸಾಚಾರದ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಈ ಸಂಘಟನೆ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಗರದ ಕೊಳಗೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಅನೇಕ ಸಣ್ಣ, ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟದ ಎನ್‌ಜಿಓಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು.

1975-2002

ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ದೇಶದ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನರನ್ನು ತಲುಪುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆರನೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1975-83)ಯ ಕರಡಿನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಅನಕ್ಷರತೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನ, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಆಧಾರಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆರನೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯು (1980-85) ಹೆಚ್ಚಿನ ಒತ್ತು ನೀಡಿತು. ಈ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ 'ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಶಾಲಾ ಅವಧಿ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ತಂದುಕೊಡಬಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆದಾಯ ಗಳಿಕೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲು, ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಏಳನೇ ಪಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ (1980-90)ಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. 1985ರಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಪಕ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸರಕಾರ 'ಶಿಕ್ಷಣದ ಸವಾಲು' ಎಂಬ ದಸ್ತಾವೇಜನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿ (1986) ರಚನೆಗೆ ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಈ ನೀತಿಯ ಮೂಲಕ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡುವುದನ್ನು ಆದ್ಯತೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲಾಯಿತು. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಪುನರ್‌ರೂಪಿಸಿದ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಧನಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶವಾದಿ ಪಾತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವ, ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಣಾಯಕ ಎಂದು ಪರಿಭಾವಿಸಿತು. ಮುಂದೆ 1992ರಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಲಾದ ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನತೆ ಹಾಗೂ ಮಹಿಳಾ ಸಬಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಪ್ರಮುಖ ಅಸ್ತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಯಿತು.

ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯದ ರೂಢಿಗತ ಮಾದರಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಮಹಿಳಾ ಎನ್‌ಜಿಓಗಳು ದನಿ ಎತ್ತಿದ್ದರಿಂದ 1980ರಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕೆಲವು ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಟನೆಗಳು ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದವು. ಸ್ವ-ಉದ್ಯೋಗ ಹೊಂದಿದ

ಹಾಗೂ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಶ್ರಮಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಬಗ್ಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ, ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಯಸ್ಕರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಮೂಲಪಾಠದಲ್ಲಿ ಬಡ ಮಹಿಳಾ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪ್ರಸ್ತಾವವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅವರ ರೂಢಿಗತವಾದ ಚಿತ್ರಗಳೇ ಇರುವುದರತ್ತ ಗಮನಸೆಳೆಯಲಾಗಿದ್ದು, ಈ ಪಠ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಮೂಲಪಾಠಗಳ ಪುನರ್‌ಪರಿಶೀಲನೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು ಎಂದು ಕೆಲವು ಸಂಘಟನೆಗಳು ಸರಕಾರದ ಮೇಲೆ ಒತ್ತಡ ಹೇರಿದವು. ಆದರೆ, ಮಹಿಳೆಯರ ವಿರುದ್ಧದ ಹಿಂಸಾಚಾರ ಮುಂತಾದ ಇತರ ವಿಚಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿಈ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಡ ಹೇರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಈಗಿರುವ ತಾರತಮ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಎಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮುನ್ನೋಟ ಯೋಜನೆ 1988-2000 ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಿದೆ. 'ಸರ್ವರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ' ಘೋಷಣೆಗೆ ಯೂನೆಸ್ಕೊ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ 1990ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನೇಕ ವಿನೂತನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ 15-35ರ ವಯೋಮಾನದ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಕೋಟಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರನ್ನು ಸಾಕ್ಷರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 1989ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಅಭಿಯಾನ (ಎನ್‌ಎಲ್‌ಎಂ)ವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ತದನಂತರದ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 9-14ರ ವಯೋಮಾನದವರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಗುರಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ 1.70 ಕೋಟಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಲಾಯಿತು. ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿರ್ದೇಶನ ತೋರದ ಎನ್‌ಎಲ್‌ಎಂ, ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆಯಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬೋಧನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತು.

ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡಲು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ತ ಮಾದರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅನ್ವೇಷಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಆಂದೋಲನ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಂಡಿತು. 1989ರಲ್ಲಿ, ಕೇರಳದ ಎರ್ನಾಕುಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಚಳವಳಿ'ಗಾಗಿ ಬೃಹತ್ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಡೆಸಲು ಹಣಕಾಸು ನೆರವು ನೀಡುವಂತೆ ಕೇರಳದ ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸಂಘಟನೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ ಎನ್‌ಎಲ್‌ಎಂನ್ನು ಕೇಳಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು, ಮೆರವಣಿಗೆ, ನಾಟಕಗಳು, ಗೊಂಬೆಯಾಟ, ಪಾದಯಾತ್ರೆಗಳಿಂದ ಮೇಳೈಸಿತು. 1990ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎರ್ನಾಕುಲಂ ಮೊದಲ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಜಿಲ್ಲೆ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಯಿತು. ಆ ಬಳಿಕ 400ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲಾಯಿತು. ತಮಿಳು ನಾಡಿನ ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸೊಸೈಟಿ 'ಪುದುಕೊಟ್ಟೈ ಮಾವಟ್ಟ ಅರಿಬೋಲಿ ಇಯಕ್ಕಂ' ಆರಂಭಿಸಿದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಲಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರು ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕೆಲವು ಆದಾಯ ಗಳಿಕೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸೈಕಲ್ ಚಾಲನೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿದ್ದು. ಆಗ ಸೈಕಲ್ ಕಲಿತ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 60,000ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನೀರು ತರುವುದು, ಪಡಿತರ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ಅಥವಾ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಿಗೆ ತೆರಳುವಂತಹ ದಿನನಿತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸೈಕಲ್‌ಗಳನ್ನು ಬಳಸಲು ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಸೈಕಲ್ ಅವರ ಪಾಲಿನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದ ಸಂಕೇತವೂ ಆಯಿತು.

ಅನಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪ್ರತಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬ ಸರ್ಕಾರದ ಉಪಕ್ರಮದ ಅಕ್ಷರಶಃ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದು ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳು. ನೆಲ್ಲೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರರಾದ ಮಹಿಳೆಯರು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಜಾಗೃತಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು ಮತ್ತು ಸಾರಾಯಿ ಅಂಗಡಿಗಳ ವಿರುದ್ಧ ದೊಡ್ಡ ಸಮರವನ್ನೇ ಸಾರಿದರು. ಅವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಫಲವಾಗಿ ಗ್ರಾಮದ ಹಿರೀಕರು ಮತ್ತು ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಸಾರಾಯಿ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ತಪ್ಪದೇ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಹಾಗೆ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ಇನ್ನೊಂದು ಜಿಲ್ಲೆ ಚಿತ್ತೂರು. 1991ರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಜಾರಿಗೆ ತರಲಾಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ಸಾವಿರ ಸ್ವಯಂಸೇವಕರು ಆರು ಲಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬೋಧನೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 85ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮಹಿಳೆಯರು. ರಾಜಸ್ಥಾನದ ದುಂಗರಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದವರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಭೇಮಾಯ್ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಏರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡತೊಡಗಿತು. ಇದು ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಆಂದೋಲನ ರಾಷ್ಟ್ರದ 250ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದೆ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಿಗೆ ಓದು, ಬರವಣಿಗೆ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಗಣಿತದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದ್ದು, ಈ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಮಹಿಳೆಯರು ಎನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷ. ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಯುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಆಸಕ್ತಿ, ಕುತೂಹಲ ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೆಲವೆಡೆ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಆಂದೋಲನಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾದರೂ, ಕೆಲವು ಸ್ವಯಂಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳೀಯರು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಯಶಸ್ವಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬೀದಿ ನಾಟಕಗಳು, ಸಮೂಹ ಗೀತೆ ಗಾಯನ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಅವರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜನ, ಉತ್ಸಾಹ ತುಂಬಿದರೂ ಅದು ಸುದೀರ್ಘ ಕಾಲ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ 1993ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಸಮತಾ, ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನ ಜಾಥಾವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬೀದಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ತಂಡಗಳು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವು. ಈ ಆಂದೋಲನ ಬಹಳ ಕಾಲ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಅದರಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲಕ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಬಲೀಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಹಿಳಾ ಸಮಖ್ಯಾ (ಮಹಿಳೆಯರ ಸಮಾನತೆಗಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ) ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನೆದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ಸ್ ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ 1992ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭ ಮಾಡಲಾಯಿತು. 1999-2000ರ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅಸ್ಸಾಂ, ಬಿಹಾರ್, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ಗುಜರಾತ್, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕೇರಳ, ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ರಾಜ್ಯಗಳ 51 ಜಿಲ್ಲೆಗಳ 7000ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘಗಳು ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಅವರು ಸಾಕ್ಷರರಾಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಹಯೋಗಿನಿಯರು (ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು) ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತ್ತು ಗ್ರಾಮಗಳ ಒಂದು ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರು ಸಹಯೋಗಿನಿಯನ್ನು ನಿಯೋಜನೆ

ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಹಿಳಾ ಸಮಕ್ಯಾ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ, ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ತುಂಬುವ ಹಾಗೂ ಇಡೀ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಂತ್ರಣ ಸಾಧಿಸುವ ಒಟ್ಟಾರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಯೋಜನೆಯ ಯಶಸ್ಸು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ತಲಪುವಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಶಃ ಯಶಸ್ವಿಯಾದರೆ ಗುಜರಾತ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಕೆಯಾಗದ ಯೋಜನಾ ನಿಧಿ ಮತ್ತು ಖಾಲಿ ಉಳಿದ ಹುದ್ದೆಗಳು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಬದ್ಧತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ ಮಾಡಿದಾಗ ತಿಳಿದುದೇನೆಂದರೆ, ಕಾರ್ಯಕರ್ತರು ಉತ್ಸಾಹಿತರಾಗಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂಸ್ಫೂರ್ತಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಮಹಿಳೆಯರು, ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದರು ಆದರೆ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತ ತಲುಪುವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಈ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದೊರೆಯಬೇಕು ಮತ್ತು ಮಹಿಳೆಯರ ಅಗತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಆದ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು.

ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಯೋಜನೆ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು 1993ರಲ್ಲಿ, ಯೂನಿಸೆಫ್ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ. ಬಿಹಾರದ ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಗೊಳಿಸುವುದು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳೆಯರ ಅಗತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದು ಮಹಿಳಾ ಸಮಾನತೆಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ನೀಡಿ ಅವರ ಸಬಲೀಕರಣವನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅದರ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು.

ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದು 1994ರಲ್ಲಿ. ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಕಡಮೆಯಿದ್ದ ಮತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿನ ಬೇಡಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಹದಿನೇಳು ರಾಜ್ಯಗಳ 42 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿನ ಲಿಂಗ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ಗುಂಪುಗಳ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಕಡೆಗೆ ಅದು ಗಮನ ಹರಿಸಿತು. ಔಪಚಾರಿಕ ಅಥವಾ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕವಾದರೂ ಸರಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಶಾಲಾ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಗೆ ಏರಿಸುವುದು, ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದು, ಬೋಧನಾ ಕಲಿಕೆಯ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವುದು ಮುಂತಾದುವು ಈ ಯೋಜನೆಯ ಕಾರ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. 1999-2000 ಅವಧಿಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ 15 ರಾಜ್ಯಗಳ 219 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು.

ಸ್ವೀಡಿಶ್ ಅಂತಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆ (ಎಸ್‌ಐಡಿಎ)ಯ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ 1992ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಲಾದ ಲೋಕ ಜಂಬಿಶ್ (ಜನರ ಆಂದೋಲನ) ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಸಾಕ್ಷರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇ. 80ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ವಂಚಿತರಾದ ಪ್ರತಿ ನೂರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ 70 ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದರು. ಸರ್ಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಎನ್‌ಜಿಓಗಳು ಜಂಟಿಯಾಗಿ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದವು. 1989ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಜಾರಿಗೆ ತಂದ ಶಿಕ್ಷಾ ಕರ್ಮಿ ಯೋಜನೆಗೂ ಎಸ್‌ಐಡಿಎ ಹಣಕಾಸಿನ ನೆರವಿತ್ತು.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವ ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಸುಮಾರು 2000 ಕುಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ನೋಂದಾಯಿಸುವುದು, ಶಾಲೆ ತೊರೆಯುವವರ ಪ್ರಮಾಣ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ತಗ್ಗಿಸುವುದು, ಶಿಕ್ಷಕರ ಗೈರುಹಾಜರಿ ಮತ್ತು ಅಸಂಗತ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳಂತಹ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರ ಬದಲಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಶಿಕ್ಷಾಕರ್ಮಿಗಳು ಬೋಧನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಶಿಕ್ಷಾಕರ್ಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೇ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವರು ದಿನದಲ್ಲಿ ಎರಡರಿಂದ ಮೂರು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ 40ರಿಂದ 50 ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಲಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ದಿನದಲ್ಲಿ ತರಗತಿಗೆ ಹಾಜರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಇದ್ದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂಜೆ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಅಂಗಳ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿತ್ತು. ತೀರ ಕಷ್ಟಕರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ತೆರಳಲು ವಯಸ್ಕ ಮಹಿಳೆಯರು ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. 1999ರ ತನಕ ಈ ಯೋಜನೆ 32 ಜಿಲ್ಲೆಗಳ 146 ಬ್ಲಾಕ್‌ಗಳ 2715 ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು.

ವಯಸ್ಕರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ನೀಡದೇ ಇರಬಹುದು. ತಮ್ಮ ಕಲಿಕೆಯನ್ನು ದಿನನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿಗೆ ಮತ್ತು ತಾವು ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಓದು ಮತ್ತು ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಉದಾಹರಣೆ ಎಂದರೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಂಡಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳೆಯರು. ಇಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳಾ ಸಮಖ್ಯ ಕೈಪಂಪುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಹೊತ್ತಿರುವ ಸರಕಾರಿ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಜಲ ನಿಯಮ್ ಜೊತೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳೀಯರಿಗೆ ಪಂಪ್ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿಯ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತರಬೇತಿ ಪಡೆದವರು ಮಹಿಳೆಯರು. ಹಾಗೆ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆಯುವ ಮತ್ತು ಓದುವ ಆಸಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು. ಕೈಪಂಪು ಕೈಪಿಡಿಯನ್ನು ಓದುವ ಕುತೂಹಲ ಅವರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಮಹಿಳೆಯರು ಓದುವ ಮತ್ತು ಬರೆಯುವ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಯಾಕೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಬಲ್ಲುದು.

ಸಾಕ್ಷರತೆ

1947ರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಭಾರತದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ನಲವತ್ತು ಕೋಟಿ; ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ 50 ಕೋಟಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರೇ ಇದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 63ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಮಹಿಳೆಯರು. ಹತ್ತು ಹಲವು ಸಮಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಆಯೋಗಗಳ ಶಿಫಾರಸುಗಳು, ನೀತಿ ನಿರೂಪಣೆಯಿಂದ ಕೈಗೊಂಡ ಉಪಕ್ರಮಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಯೋಜನೆಗಳು, ಸರ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಎನ್‌ಜಿಓಗಳ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಪ್ರಗತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ ಅಷ್ಟೇನೂ ಉತ್ತೇಜನಕಾರಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಒಂದಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದೇವೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವೇನೂ ಇಲ್ಲ. 1951ರಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರರಾಗಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 8.86 ಮಾತ್ರ. ಈ ಪ್ರಮಾಣ 2001ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶೇ. 54.16ಕ್ಕೆ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇ ಬದಲಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಇವತ್ತು ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬ ಮಹಿಳೆ ತನ್ನ ಹೆಸರು ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅದರ ಅರ್ಥ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಬರೆದರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಅಕ್ಷರಸ್ಥೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಹಿಂದೆ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಐದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಬಳಿಕ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಈಗ ಅದು ಏಳು ವರ್ಷ ಎಂದು ನಿಗದಿಯಾಗಿದೆ. ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಮಹಿಳೆಯರ ಶೇಕಡಾವಾರು

ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಮೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಏಳು ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಯಸ್ಸಿನ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. 1951ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ 7.69 ಕೋಟಿ ಇತ್ತು, ಅದು 2001ರಲ್ಲಿ 19 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಈಗ ನಮಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿದಿರುವಂತೆ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳು ಇರುವುದು ಸಹಜ. ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 87.86ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಶೇ. 33.57 ಪ್ರಮಾಣದೊಂದಿಗೆ ಬಿಹಾರ ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ನಿಗಾ ವಹಿಸಲಾಗಿದೆ: 247 ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪೈಕಿ 155ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸರಾಸರಿಗಿಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ, ಅಂತಹ ನಾಲ್ಕು ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಬಿಹಾರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ. ಕೇರಳದ ಕೊಟ್ಟಾಯಂ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 96. ಅದೇ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದ ಝಬುವಾದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 19. ಇಂತಹ ಅಸಮಾನತೆಗೆ ಭೌಗೋಳಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾರಣಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಕೇರಳ ಒಂದು ಫಲವತ್ತಾದ ರಾಜ್ಯ, ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಸಂಪರ್ಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಜಸ್ಥಾನ ಒಂದು ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶ, ಇಲ್ಲಿ ಯಾವತ್ತೂ ತೀವ್ರ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆ. ಝಬುವಾ ಹಿಂದುಳಿದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಅದೊಂದು ಬಂಜರು ಭೂಪ್ರದೇಶ, ನೀರು ಸಿಗುವುದು ಕಠಿಣಾತಿ ಕಠಿಣ. ಕೇರಳ, ಮಿಜೋರಾಮ್ ಮತ್ತು ಮೇಘಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಮುದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದೆ; ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ ನಿಜಕ್ಕೂ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ ಮತ್ತು ಆಸ್ತಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದೆ. ರಾಜಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಗಂಗಾನದಿಯ ತಟದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯನ್ನು ಒಂಟಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲ. ಮಲಬಾರ್ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸತಿ ಸಹಗಮನ ನಡೆದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕೇರಳದ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ವಿದೇಶೀಯರ ದಾಳಿಗಳು ನಡೆದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಲ್ಲ. ವಿದೇಶಿಯರ ದಾಳಿಯ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಬುರ್ಖಾ ಅಥವಾ ಪರ್ದಾ ಹಿಂದೆ ಬಂಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೇರಳದ ಇನ್ನೊಂದು ಅದೃಷ್ಟವೇನೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಈ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಮಿಷನರಿ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು. ಇತರ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಎಂಬ ಭೇದ-ಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ.

ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ವಿಚಾರ ಬಂದಾಗ ನಗರ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಅಸಮಾನತೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ರಾಚುವಂತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ 1991ರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 30.6 ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. 64.1ರಷ್ಟಿತ್ತು. 27 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ.10.5ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇತ್ತು. ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಶೇ. 20ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಮೆಯಿದ್ದ 134 ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿದ್ದವು. ಅದರಲ್ಲೂ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ ಮತ್ತು ಪ.ಪಂಗಡಗಳ ಮಹಿಳೆಯರು ತೀರ ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 24ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಪ.ಪಂಗಡದವರು ಶೇ. 18ರಷ್ಟು. ಪ.ಜಾ. ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಂತ ತಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದು ಬಿಹಾರದಲ್ಲಿ-ಶೇ.7.07. ಪ.ಪಂ. ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ತೀರ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವುದು ರಾಜಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ- ಶೇ. 4.42 ಆದರೆ ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 54.51ರಷ್ಟಿದೆ. ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಂತರವನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಮಿಜೋರಾಮ್ ಶೇ. 4.56ರಷ್ಟು ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಮೇಘಾಲಯ ಶೇ. 5.73 ಮತ್ತು ಕೇರಳಕ್ಕೆ ಶೇ. 6.34 ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರಾಜಸ್ಥಾನ ಅಗ್ರ ಸ್ಥಾನ ಶೇ. 32.12

ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಜಾರ್ಖಂಡ್ ಶೇ. 28.57 ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಶೇ. 27.25 ನಂತರದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿವೆ.

ನೋಂದಣಿ

ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ನೋಂದಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. 1950-51ರಲ್ಲಿ 54 ಲಕ್ಷದಷ್ಟಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ನೋಂದಣಿ 1995-96ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ 4.73 ಕೋಟಿಗೆ ಏರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಮುಂಬರುವ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಏರಿಕೆ ಮಧ್ಯಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ 5 ಲಕ್ಷದಿಂದ 1.65 ಕೋಟಿ ತನಕವೂ ಹೆಚ್ಚಳವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲಾ ನೋಂದಣಿ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತದ ಸರಾಸರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಹಿನ್ನಡೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. 1995-96ರಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ನೋಂದಣಿ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 40ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 43, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಶೇ. 39, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 36 ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಶೇ. 34ರಷ್ಟು ನೋಂದಣಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಏರಿಕೆ ಏನಿದೆ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಗರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲ್ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮಕ್ಕಳದ್ದಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ.

ರಾಜ್ಯರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವಿನ ಅಸಮಾನತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಸಾಗಿತ್ತು. ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ರಾಜ್ಯಗಳು (ಶೇ. 50ಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕ) ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ನೋಂದಣಿಯನ್ನು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದವು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಪವಾದ ಎಂದರೆ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಚಂಡೀಗಢ. ಅಲ್ಲಿ 1991ರಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 74ರಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ನೋಂದಣಿ ಕೇವಲ ಶೇ. 59ರಷ್ಟಿತ್ತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ನೋಂದಣಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ದಾಖಲೆ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದ ರಾಜ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಪಾಂಡಿಚೇರಿ, ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ, ಮಿಜೋರಾಮ್, ಗೋವಾ ಮತ್ತು ಕೇರಳ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಅನಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸಾಧನೆ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಲಿಂಗಾನುಪಾತದ ಅಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಮೆಯಿದ್ದುದೆಂದರೆ ಕೇರಳ, ನಾಗಾಲ್ಯಾಂಡ್, ಮಿಜೋರಾಮ್, ಮೇಘಾಲಯ, ಲಕ್ಷದ್ವೀಪ ಮತ್ತು ದಿಲ್ಲಿ. ಯಾವ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತೋ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ನೋಂದಣಿ ಕೂಡ ಕಳಪೆಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿತ್ತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಿಹಾರ, ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ, ರಾಜಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಜಮ್ಮು-ಕಾಶ್ಮೀರ. ದೇಶದ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದು ವಿಶೇಷ.

ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವವರು ಈಗಲೂ ತೀರ ಹಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 74.1 ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದು ಶೇ. 30ಕ್ಕೆ ಕುಸಿತ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಶೇ. 8.22 ಮಾತ್ರ. ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಶೇ. 42ರಷ್ಟು ಗ್ರಾಮೀಣ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಶಾಲೆ

ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲೇಜು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ವಿರಳಾತಿವಿರಳ. ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಗರ; ಅಲ್ಲಿ ಕುರ್ಚಿಗಳಿಲ್ಲ, ಟೇಬಲ್, ಬ್ಲಾಕ್‌ಬೋರ್ಡ್ಗಳಿಲ್ಲ, ಬರೆಯಲು ಸೀಮೆಸುಣ್ಣವೂ ಇಲ್ಲ, ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಟ್ಟಡವೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಕರು ಗೈರುಹಾಜರಾಗುವುದು ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೂರನೇ ಎರಡರಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಕರು ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಶಾಲೆಗೆ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ತರಗತಿಗಳು ನಡೆಯುವ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಧನೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟ ದೇವರಿಗೇ ಪ್ರೀತಿ.

ನೋಂದಣಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಏರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಬೃಹತ್ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಶಾಲೆ ತೊರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು. 1996-97ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮತ್ತು ಐದನೇ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೊರೆದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 39.37. 1988-89ರಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ತೊರೆದ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 47ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 55. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದನೇ ತರಗತಿಗೆ ನೋಂದಣಿಯಾದ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಶೇ. 64ರಷ್ಟು ಗಂಡುವiಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಶೇ. 70ರಷ್ಟು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಐದನೇ ತರಗತಿ ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನವೇ ಶಾಲೆ ತೊರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣುವiಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೊರೆಯಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಏನೆಂಬುದು ಈಗ ಜಗಜ್ಜಾಹೀರು. ಕಡುಬಡತನದಿಂದಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮನೆಗೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಬಂದಿಯಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವುದು, ನೀರು ಮತ್ತು ಕಟ್ಟಿಗೆ ತರುವುದು, ತಮ್ಮ-ತಂಗಿಯರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗಡೆ ದುಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಆದಾಯವನ್ನು ತರುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನೂ ಹೊರಬೇಕಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಮದುವೆ ಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ (ಜುಲೈ1986- ಜೂನ್1987)ಯ 42ನೇ ಸುತ್ತಿನ ಸರ್ವೇ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕನೇ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಾಲೆ ತೊರೆದವರು 'ಮುಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ' ಎಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಬಡವರಿಗೆ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಅಸಂಗತ ಅನಿಸಿತ್ತು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ದೊಡ್ಡವರಾಗುತ್ತಲೇ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೌಚಾಲಯಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು ದೊಡ್ಡ ಸವiಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೌಚಾಲಯಗಳೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆ ತೊರೆಯಲು ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ, ಶಿಕ್ಷಕರ ಗೈರುಹಾಜರಿ ಮತ್ತು ಅನಾಸಕ್ತಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಶಾಲೆ ತೊರೆಯಲು ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಸೆಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಅವರನ್ನು ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತಂತ್ರಗಳನ್ನು, ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವುದು, ಹೆಚ್ಚು ದೂರ ನಡೆಯುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಾಲೆಗೆ ತೆರಳಲು ಸುಲಭಮಾಡುವುದು, ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತಹ ವೇಳಾಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಯೂಟ ಮತ್ತು ಶೌಚಾಲಯಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆ. ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ನೀತಿ ನಿರೂಪಕರಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆಯಿದೆ.

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ದಿನಗಳಿಂದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಗತಿ ಕಾಣುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. 1947ರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 35 ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ವೃತ್ತಿಪರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕಾಲೇಜುಗಳು (1951) 700. 1996ರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾಗಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 226ಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 9000ಕ್ಕೆ ಏರಿವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ಮಹಿಳಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿತ್ತು; ಅದು ಎಸ್‌ಎನ್‌ಡಿಟಿ ಮಹಿಳಾ ವಿವಿ. ಇಂದು ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಐದಕ್ಕೇರಿದೆ ಮತ್ತು 800 ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿವೆ. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಶೇ. 50ರಷ್ಟು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ನೋಂದಣಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಈ ಕಾಲೇಜುಗಳು. ಆದರೆ ಇಂಡಿಯಾ ಟುಡೆಯ ಲೀಗ್ ಪಟ್ಟಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಭಾರತದ ಅಗ್ರಶ್ರೇಣಿಯ ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜೆಂದರೆ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲೇಡಿ ಶ್ರೀರಾಮ್ ಕಾಲೇಜ್. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. ಅದರ ಅಗತ್ಯ ತುಂಬ ಇದೆ ಎಂದು ವಾದಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಯಾಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಹಶಿಕ್ಷಣ ಇರುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಲು ಇನ್ನೂ ಬಯಸುತ್ತಿಲ್ಲ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಚಿಕೆ ಸ್ವಭಾವದವರು ಮತ್ತು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಕೋಚದಿಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ತುಂಬುವಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

1996ರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ 18.65 ಲಕ್ಷ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ನೋಂದಣಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು. ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆ ಕೇರಳದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕವಾಗಿತ್ತುಶೇ. 73.4ಮತ್ತು ಬಿಹಾರ ಶೇ. 16.9 ಅತ್ಯಂತ ಕೊನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ವಿಜ್ಞಾನ, ಎಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಳೆದ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕಳೆದ ಒಂದು ದಶಕದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶೇಕಡಾವಾರು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಬದಲಾವಣೆಯೇನೂ ಆಗಿಲ್ಲ. 1950-51ರಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ವೃತ್ತಿ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನೋಂದಣಿಯಾದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ಶೇ. 6.6. ಆದರೆ 1993-94ರಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 36.5ಕ್ಕೆ ಏರಿತ್ತು. ಆದರೆ 1995-96ರಲ್ಲಿ ಇದು ಮತ್ತೆ ಶೇ. 34.5ಕ್ಕೆ ಕುಸಿದಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಖಾಸಗಿ ವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಬೃಹತ್ ಮೊತ್ತದ ಕ್ಯಾಪಿಟೇಶನ್ ಶುಲ್ಕವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಬಹುತೇಕ ಪಾಲಕರು ಮಗಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಹಣವನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡುವ ಮನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. 1995-96ರಲ್ಲಿ ಶೇ. 41.5ರಷ್ಟು ಕಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಶೇ. 35.5ರಷ್ಟು ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಶೇ. 29.0ರಷ್ಟು ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿಷಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನೋಂದಣಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. 1947ಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ವೃತ್ತಿಪರ ಕೋರ್ಸುಗಳೆಂದರೆ ನರ್ಸಿಂಗ್, ಬೋಧನೆ, ವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾನೂನು. ಆದರೆ ಇಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಫ್ಯಾಶನ್ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮೂಹ ಸಂವಹನ, ಒಳಾಂಗಣ ವಿನ್ಯಾಸ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ, ಹೋಟೆಲ್ ಮ್ಯಾನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್, ಸೆಕ್ರಟೇರಿಯಲ್ ಕೋರ್ಸ್ ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಹಾಗೂ ವೃತ್ತಿಪರ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಇಂತಹ ಕೋರ್ಸ್‌ಗಳನ್ನು ನಗರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಿದ್ದು, ಬಹುತೇಕ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಇವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ನಾನಾ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆಯರು

ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೆರಳಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಆದರೂ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಚ್ಚರಿ ಎಂಬಂತೆ ಕಡಿಮೆಯಿತ್ತು. 1993-94ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಐವತ್ತನೇ ಸುತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಾದರಿ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮುಗಿಸಿದ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಶೇ. 19.81ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ವರ್ಗದವರಾಗಿದ್ದರು. ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ರುಕ್ಯುಲೇಷನ್ ಮುಗಿಸಿ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಾಗಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಮಾಣ ಕೇವಲ ಶೇ. 14.31 ಮಾತ್ರ. ಪದವೀಧರರಾದ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದ ಶೇ. 47.85 ಮತ್ತು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಶೇ. 35.60 ಮಂದಿ ಉದ್ಯೋಗಸ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪದವೀಧರರಾದ ಸುಮಾರು ಶೇ.65ರಷ್ಟು ನಗರ ಭಾಗದ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದವರಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಗಳಿಸಿದ ಅಥವಾ ಪಡೆದ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಶಿಕ್ಷಿತ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಸ್ಥಾನಮಾನವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕಾದವರು ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಇದೆ. ಈಗಲೂ ದುಡಿಯುವ ಮಹಿಳೆಯರೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ ಮತ್ತು ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಂತೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇತರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಉದ್ಯೋಗಗಳು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೂಕ್ತ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ ವೃತ್ತಿಯೂ ಒಂದು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವವರು ಕಾದಂಬಿನಿ ಗಂಗೂಲಿ, ಆನಂದಿಬಾಯಿ ಜೋಷಿ ಮತ್ತು ಹಿಲ್ಡಾ ಲಾಝುರಸ್. ಡಾ. ಲಾಝುರಸ್ ಅವರನ್ನು 1917ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಲೇಡಿ ಹಾರ್ಡಿಂಗ್ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜು ಆಸ್ಪತ್ರೆಯ ಪ್ರಸೂತಿ ತಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀರೋಗ ವಿಭಾಗದ ಸಹಾಯಕ ತಜ್ಞೆಯನ್ನಾಗಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಮಹಿಳೆಯರ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಸೇವೆಗೆ ನೇಮಕವಾದ ಮೊದಲ ಮಹಿಳೆ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಅವರು ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲ ಜಾಗತಿಕ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಮಹಿಳಾ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಹಾಗಾಗಿ ಮಹಿಳಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಾವಕಾಶ ನೀಡಿದವು. 1929ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ 19 ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳು ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಆಗ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ವೈದ್ಯ ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ವೈದ್ಯಕೀಯ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು.

ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ವೃತ್ತಿ ಕಾನೂನು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ವಕೀಲರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರೆಂದರೆ ಆಕ್ಸಫರ್ಡ್‌ನಿಂದ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಕಾರ್ನೀಲಿಯಾ ಸೊರಾಬ್ಜಿ ಮತ್ತು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಕಾನೂನು ಪದವಿ ಪಡೆದ ಮಿಥನ್ ಲಾಮ್ (ಟಾಟಾ) ಹಾಗೂ ಅವಾಬಾಯಿ ವಾಡಿಯಾ (ಮೆಹ್ತಾ).

ಬೋಧನೆ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯ ವೃತ್ತಿ. ಶಾಲಾ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಂತೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಬೇಡಿಕೆ. 1991-92ರಲ್ಲಿದ್ದ ವಾರ್ಷಿಕ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಶೇ. 29.47, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 33.7 ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶೇ. 31.20 ಶಿಕ್ಷಕ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಯಾವತ್ತೂ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 21ರಷ್ಟಿದ್ದರೆ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ. 56ರಷ್ಟಿದೆ. ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಂತೂ ಮಹಿಳಾ ಬೋಧಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಗಣನೀಯವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. 1993ರಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್‌ವೆಲ್ತ್ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಯುನೆಸ್ಕೋ ಭಾರತದಲ್ಲಿ

ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಕಾರ ಶೇ. 7ರಷ್ಟು ಪ್ರೊಫೆಸರ್‌ಗಳು, ಶೇ. 22ರಷ್ಟು ಸಹಪ್ರೊಫೆಸರ್‌ಗಳು, ಶೇ. 38 ಸಹಾಯಕ ಪ್ರೊಫೆಸರ್‌ಗಳು, ಶೇ. 56ರಷ್ಟು ಉಪನ್ಯಾಸಕರು ಮತ್ತು ಶೇ. 61ರಷ್ಟು ಬೋಧಕರು ಮಹಿಳೆಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಕಡಿಮೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮಟ್ಟದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇ.6ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ಮಾತ್ರ ಉಪಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಶೇ. 21ರಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ಹಿರಿಯ ಆಡಳಿತ ನಿರ್ವಾಹಕರು ಮತ್ತು ಅಧೀನ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರಾಗಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 10ರಷ್ಟು.

ಮಹಿಳೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಮಹಿಳೆಯರು ಅನೇಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವ ಈಗಿನ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನಸಂಖ್ಯಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ದೇಶಾದ್ಯಂತ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಪುರಾವೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸಂತಾನಶಕ್ತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗುವುದು ಶಾಲಾಜೀವನದ ಹೆಚ್ಚಳದ ಜೊತೆ ತಳಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ 1981ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಪಡೆಯದ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಸಂತಾನಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. 5.1, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿರುವ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಶೇ. 4.5 ಮತ್ತು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿದವರಲ್ಲಿ ಶೇ. 3.1 ಹಾಗೂ ಕಾಲೇಜು ಮಟ್ಟದ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದ ಮಹಿಳೆಯರಲ್ಲಿ ಶೇ. 2.1. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ, ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾದ 1992-1993ರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕುಟುಂಬ ಆರೋಗ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ ಸಂತಾನಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಬಲವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು. ಸಂತಾನಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿರುವ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಸಂಗತಿ. ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಅಂಶವೇನೆಂದರೆ ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸು. ಶಿಕ್ಷಣದ ಮಟ್ಟ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗುತ್ತಾ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವ ಸಂತಾನಶಕ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕೂಡ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಮೊತ್ತ ಮತ್ತು ವಿತರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದೆ. 1960 ಮತ್ತು 1980ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ 15 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಶೇ. 43ರಿಂದ ಶೇ. 34ಕ್ಕೆ ಕುಸಿದಿತ್ತು. 1980ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಏಷ್ಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆರರಿಂದ 11 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಮಾಣ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿತ್ತು. ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕುಸಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಥವಾ ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನೀಡಬಹುದು.

ಮಹಿಳೆಯರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಶಿಶು ಮರಣದ ನಡುವೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಬಂಧವೇ ಇದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಆಸಕ್ತಿಯ ವಿಚಾರವೇನೆಂದರೆ, ಪುತ್ರಿಯರ ಉಳಿವಿನ ಮೇಲೂ ತಾಯಂದಿರ ಶಿಕ್ಷಣ ಅಪಾರವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಕಾರ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಪಾಲನಾ ಕೌಶಲ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತದೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಲೆ ಬಂದಾಗ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯ ಹದಗೆಟ್ಟಾಗ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಜ್ಞಾನ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ಕಾಯಿಲೆ ತಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮತ್ತು ಸೋಂಕು ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಪೌಷ್ಟಿಕತೆಯ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೇಲೂ ತಾಯಂದಿರ ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ. ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದ ಎರಡು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಕ್ಷಿ; ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ತಾಯಂದಿರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ತಾಯಂದಿರ ಮಕ್ಕಳು ಅಧಿಕ ಪ್ರಮಾಣದ ಪೌಷ್ಟಿಕಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಶಾಲಾ ಸೌಕರ್ಯದ ಲಭ್ಯತೆ, ನೋಂದಣಿ ಮತ್ತು ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುವುದು ಕೂಡ ಅಷ್ಟೇ ನಿರ್ಣಾಯಕ. ಶಿಕ್ಷಣ ಮಹಿಳೆಯ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ವೃದ್ಧಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಕಡಿಮೆ ವೇತನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕೌಶಲರಹಿತ ಅಥವಾ ಅರೆ-ಕೌಶಲದ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಮತ್ತು ಕೈಗಾರಿಕಾ ತರಬೇತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್‌ಗಳಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ಪೂರಕ ಪರಿಣಾಮಗಳು ದೊಡ್ಡವು. ಆರೋಗ್ಯದ ಬಗೆಗಿನ ಕಾಳಜಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ, ಸೋಂಕು ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ, ಮಹಿಳೆಯರು ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ, ಶಿಶು ಮರಣ ಮತ್ತು ಹೆರಿಗೆ ಸಂದರ್ಭದ ಸಾವಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಜನನ ಪ್ರಮಾಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುವ ಮಾನಸಿಕ ದೃಢತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಿಳೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಣಾಮಗಳೂ ಇವೆ. ಸಾಲದ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಲು, ಬ್ಯಾಂಕ್ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಲು, ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯಮ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಮಹಿಳೆಯರು ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಮಹಿಳೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಹೆಣ್ಣುಮಗು ಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳು ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪಠ್ಯಗಳು ಈ ಮೇಲಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವಂತಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಲಿಂಗ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅರಿವಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಲಿಂಗಪೂರ್ವಗ್ರಹವನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆಯಬೇಕು. ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಸ್ಥಾನಮಾನದ ಉನ್ನತೀಕರಣಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷಣವೊಂದೇ ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅದು ನೆರವಾಗುವುದಂತೂ ದಿಟ.

2001ರ ಜನಗಣತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 18,95,54,866. ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಬೆಳವಣಿಗೆಗಳಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳಲ್ಲೂ ನೋಂದಣಿ ಪ್ರಮಾಣ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಗತಿ ಮಾತ್ರ ಈಗಲೂ ಸಮಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆಗಿರುವ ವಿಸ್ತರಣೆಯ ಲಾಭ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ, ಸಮುದಾಯಗಳಿಗೆ, ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಆದಾಯವಿರುವ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಂದಾಯವಾಗಿದೆ. 150 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಇಂದು ಶಾಲೆ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈಗಲೂ ಶೇ. 60ರಷ್ಟು ಭಾರತೀಯ ಮಹಿಳೆಯರು ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರು ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಒಂದನೇ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾದ ಶೇ. 38.57ರಷ್ಟು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಐದನೇ ತರಗತಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಶಾಲೆ ತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಮಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿದಿರುವ ಹಾಗೆ, ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತ ಮುಗಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಯನ್ನು ತೊರೆಯಲು ಬಡತನ, ಅಸಂಗತ ಪಠ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ಶಿಕ್ಷಕರ ಗೈರುಹಾಜರಿ, ಕಟ್ಟಡ, ಶೌಚಾಲಯ, ಕಲಿಕಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ಮೂಲಸೌಕರ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ, ಕಳಪೆ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಬೋಧನೆಯಂತಹ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತೊರೆಯುವುದರೊಂದಿಗೆ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಸಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಒಂದು ದಶಕದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಯಸ್ಕರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಮಾಡಿರುವ ಸಾಧನೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಬಡವರಿಗೆ ಯಾವತ್ತೂ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಆದ್ಯತೆಯ ವಿಷಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಂಚಾಯತ್‌ಗಳಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಯಾದ ಕೆಲವು ಮಹಿಳೆಯರು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ; "ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುವಂತೆ ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ... ಹಾಗಾಗಿ ನಮಗೆ ಮೊದಲು ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಆಹಾರ. ಇದನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ಕೇವಲ ಹಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ. ಜ್ಞಾನದ ಕೆಲಸವೇನಿದ್ದರೂ ಆ ಬಳಿಕ. ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ವಕೀಲರಾಗಲಿ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಲೀ ಅಥವಾ ವೈದ್ಯರಾಗಲೀ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿರುವ ಡಜನ್‌ಗಟ್ಟಲೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳು. ನಮ್ಮ ಹುಡುಗರು ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಮತ್ತು ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಹೋದರೂ ಕೂಡ ಅವರಿಗೇನು ಕೆಲಸಗಳು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದರೆಂದರೆ ಅವರು ಮರಳಿ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಕೃಷಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಾಲಕರೊಂದಿಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಹೊರಟುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿ ಏನು ಅರ್ಥವಿದೆ ಹೇಳಿ? ಅವರು ಈ ಕುಟುಂಬಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಮೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವುದು ಒಳಿತಲ್ಲವೇ?"

ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಬಹುತೇಕ ಸರಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಪುರಸಭೆಗೆ ಸೇರಿದ ಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ದಿಗಿಲು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಿದೆ. ಇಂತಹ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣ ದೊರೆತರೆ ಮಾತ್ರ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಮತ್ತು ಉನ್ನತ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಜೀವನ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾಡುವ ಭಾಷಣಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಆಗಿರುವ ಸಾಧನೆಗೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಮಾತ್ರ ಬಹುದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಕ್ಕರ್ಥ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾದರೆ ಇನ್ನರ್ಧ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಇವರಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನ ಬಡತನ ರೇಖೆಗಿಂತ ಕೆಳಗಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳ್ಳದೇ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಬದ್ಧತೆ ಹಾಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆ ಕೂಡ ಕಾರಣ. ಇದರ ಜೊತೆಗೇ ಜಾತಿ, ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಲಿಂಗದ ನಡುವಿನ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಂಬಂಧಗಳು ಕೂಡ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನೆ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆಡುವ ಮಾತುಗಳು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ವಸಾಹತುಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ವಸಾಹತೋತ್ತರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸರ್ಕಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗೆಗಿನ ತಮ್ಮ ಬದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದಂತೂ ನಿಜ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಮಹಿಳಾ ಶಿಕ್ಷಣ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುವ ಸಾಧನೆ ಮಾತ್ರ ನಗಣ್ಯ.

***